

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SUBSTANTIVA SE SUFIXEM *-ATA* A JEJICH ČESKÉ PROTĚJŠKY
V PARALELNÍM KORPUSU INTERCORP

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

Autor práce: Adéla Zemanová

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 4.

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. května 2019

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce za jeho cenné rady, trpělivost a laskavý přístup.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá pokusem o vytvoření typologie českých protějšků italských substantiv se sufixem *-ata*. Teoretická část je zaměřena na uvedení sufixu *-ata* do kontextu italské derivace a poskytuje základní charakteristiky deverbálních a denominálních derivátů, které jeho prostřednictvím vznikají. Praktická část této studie popisuje nejprve tvorbu subkorpusu v paralelním korpusu InterCorp, který je následně použit při výzkumu vybraných odvozenin se sufixem *-ata* a jejich českých ekvivalentů. V závěru práce se nachází zhodnocení celého zkoumání a komentář k výsledkům.

Klíčová slova: deverbální substantiva, denominální substantiva, sufix *-ata*, paralelní korpus

Abstract

This bachelor's thesis aims to create a typology of Czech counterparts of Italian nouns with the suffix *-ata*. The theoretical part is focused on the description of the suffix *-ata* as a part of the context of Italian derivation. It includes basic characteristics of deverbal and denominal derivatives that are created via described suffix. The practical part is concerned with the description of the creation of subcorpus in the parallel corpus Intercorp and its use for the study of the individual Czech equivalents of derivatives with suffix *-ata* and the attempt of their description. In conclusion of this thesis is the evaluation of the research and a comment on the results.

Key words: deverbal nouns, denominal nouns, suffix *-ata*, parallel corpus

Obsah

<i>I. Část teoretická</i>	7
1. Úvod: Substantiva se sufixem <i>-ata</i> v rámci italské derivace.....	7
1.1 Slovtvorné procesy.....	8
1.1.1 Kompozice.....	8
1.1.2 Okrajové slovtvorné procesy.....	8
1.1.3 Derivace.....	9
1.2 Sufix <i>-ata</i> – obecné charakteristiky.....	11
2. Deverbální substantiva.....	14
2.1 Deverbální sufixy tvořící substantiva.....	14
2.1.1 Nomi d'azione.....	14
2.1.2 Deverbální deriváty se sufixem <i>-ata</i>	16
3. Denominální substantiva.....	26
3.1 Denominální sufixy tvořící substantiva.....	26
3.2 Denominální deriváty se sufixem <i>-ata</i>	26
<i>II. Část empirická</i>	29
4. České protějšky – paralelní korpus InterCorp (výběr subkorpusu).....	29
4.1 Paralelní korpus InterCorp.....	29
4.2 Sestavení subkorpusu.....	30
5. Některé příklady českých protějšků.....	31
5.1 Příklady českých protějšků deverbálních substantiv se sufixem <i>-ata</i>	31
5.1.1 České protějšky perifrázi <i>fare una V-ATA</i>	39
5.1.2 České protějšky perifrázi <i>dare una V-ATA</i>	47
5.2 České protějšky denominálních substantiv se sufixem <i>-ata</i>	50
6. Závěr: pokus o typologii překladů v závislosti na povaze substantiva.....	62
Resumé.....	65

Bibliografie.....67

1. Úvod: Substantiva se sufixem –ata v rámci italské derivace

Téma této bakalářské práce je zaměřeno pouze na italská podstatná jména se sufixem –ata. Jde o jména odvozená od sloves, tedy deverbální substantiva, a od podstatných jmen, tedy denominální substantiva.

V případě deverbálních odvozenin jde o dějová jména, která popisují jednu samostatnou instanci děje, který významově odpovídá slovesné bázi, od které jsou tato jména utvořena. Zajímavým směrem, kterým se bude část této práce ubírat, je výskyt těchto odvozenin v perifrázích *fare una V-ATA* a *dare una V-ATA*

Pokud jde o denominální substantiva se sufixem -ata, jejich sémantika je rozmanitá a budu se tedy snažit o typologii překladů s ohledem na jejich rozřídění do skupin podle významu.

Účelem tohoto výzkumu je zjistit, zda se v češtině nachází nějaký obdobný slovotvorný prostředek s podobnou či totožnou sémantickou instrukcí, která by se chovala stejně jako italský sufix –ata a pokus o navržení typologie těchto překladů s ohledem na rozdělení na denominální a deverbální deriváty.

Práce je rozdělena do 6 kapitol, přičemž v teoretické části se pokusím přiblížit klíčové pojmy související s tématem. Nejdříve zkusím zařadit substantiva se sufixem –ata do obecného rámce italské derivace a plynule se přesunu k popisu deverbálních a denominálních derivátů.

Klíčovými zdroji pro tuto část práce mi posloužily zejména knižní publikace:

Grossmann, M. - Rainer, F. (a cura di). *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Niemeyer, 2004; Štichauer, P. *Tvoření slov v současné italštině.*; Scalise, S. – Bisetto, A. *La struttura delle parole*. Bologna: Mulino, 2008 a další publikace uvedené v seznamu bibliografie.

Náplní empirické části této práce je seznámení s konceptem paralelního korpusu InterCorp a tvorba vlastního subkorpusu vhodného pro tento výzkum. V navazující části použiji sestavený subkorpus k provedení analýzy českých prostějšků italských substantiv s koncovkou *-ata* následný pokus o typologii těchto ekvivalentů.

Než se budeme zabývat popisem samotných deverbálních a denominálních substantiv, je nutné mít povědomí o tom, jaké slovotvorné procesy se v italštině používají a jak do celého kontextu těchto procesů zapadá derivace a celý sufix *-ata*.

1.1 Slovotvorné procesy

K obohacování slovní zásoby může docházet několika způsoby. V dnešní době se k tvorbě slov využívají buď přejaté výrazy z jiného jazyka, nebo používáme prostředky konstrukční morfologie jejichž pomocí je tvar modifikován. Lze také využít výpůjček z jiných jazyků, kdy obvykle dochází k přizpůsobení jeho výsledné fonologické a morfologické formy podle požadavků cílového jazyka. Nás však v této práci zajímají procesy konstrukční morfologie, která má dva základní postupy – kompozici a derivaci, a několik okrajových.

1.1.1 Kompozice

Kompozice je proces, při kterém jsou kombinovány dvě volné formy, které mohou jinak v syntaxi vystupovat samostatně (např. *capo* [vedoucí] + *stazione* [nádraží] → *capostazione* [přednosta stanice]). Výsledkem takového spojení je obvykle substantivum nebo adjektivum. Charakteristické je pevné pořadí elementů a nemožnost je oddělit.

1.1.2 Okrajové slovotvorné procesy

Mezi okrajové procesy, při kterých jsou tvořeny nové formy, patří parasyntéza, kdy novotvar vzniká přidáním současně prefixu i sufixu (*sottomarino*).

Dalším takovým případem je konverze, při které se slovní druh základového slova mění na jiný, aniž by byly použity nějaké derivační prostředky a tudíž nedochází k žádné morfologické změně (*profondo* → *profondare*).

Zmíním ještě proces retroformace, jinými slovy zpětné derivace, kdy je odvozována formace, která neexistuje jako autonomní slovo. Mluvčí na základě podobnosti s jinou derivovanou formací použije domnělé slovo jako bázi, přestože toto konkrétní slovo bylo původně vytvořeno od jiné báze (*acquirere* lat.; *acquisizione* → *acquire*). Jako poslední uvedu proces redukce. Během něj dochází ke zkrácení slov a jediný rozdíl mezi zkráceninou a kompletním slovem je pouze stylistický (*televisione* → *TV*).

1.1.3 Derivace

Derivace je jedním ze slovotvorných procesů, při kterém je od báze základového slova vytvořeno slovo nové připojením afixu. Výsledná formace se nazývá derivát nebo odvozenina a může obsahovat buď prefix, nebo sufix, je však možné použít i jejich kombinaci ke tvorbě jednoho derivátu. Nelze vytvořit nové slovo pouze kombinací dvou nebo více afixů, tzn. afix sám o sobě nemůže být bází, šlo by totiž o spojení dvou vázaných forem. Při derivování jde totiž o spojení formy volné a formy vázané (tímto se liší od kompozice, kde jde o spojení dvou volných forem), avšak ne libovolným způsobem. To znamená, že ne všechny afixy a báze jsou vzájemně kompatibilní, tudíž jejich spojením ne vždy vznikne přijatelná formace. Je proto nutné držet se určitých slovotvorných pravidel. Jako definici takového pravidla je podle Štichauera (2007, s. 20) vhodné zvolit tu, kterou sestavila Daniele Corbinová (1991, s. 39, cit. dle Štichauer, P. 2007, s. 20). Podle ní jde o mechanismus tvořený třemi operacemi: Strukturní určuje vstupní a výstupní kategorii, sémantická vymezuje význam výsledného tvaru a morfologická slouží k morfologické realizaci dvou předchozích operací pomocí nějakého slovotvorného prostředku, tzn. nějakého konkrétního afixu (více Štichauer, P. 2007).

Slovotvornou bázi může být buď substantivum, adjektivum nebo sloveso a jedná se o tzv. vstupní lexikální kategorii. Derivací pak vzniká kategorie výstupní, do které může kromě substantiv, adjektiv a sloves patřit ještě adjektivum. Báze je ve většině případů tvořena kmenem (it. *tema*) tzn. kořenem slova a kmenovou samohláskou, případně samotným kořenem. Pro určení báze existuje několik podmínek. Důležitá je správná fonologická forma, příslušnost k jedné ze tří základních lexikálních kategorií (substantiva, adjektiva, slovesa), lexikální význam, syntaktické vlastnosti, použitelnost pro další derivaci nebo kompozici a reprodukovatelnost. (Štichauer, P. 2007, s. 28)

Afixy dělíme na prefixy a sufixy. Na rozdíl od bází nemohou být afixy samy o sobě použity v syntaktických strukturách, stále jsou však nositeli sémantiky. Jsou vybaveny specifickým významem, a pokud jsou spojeny s bází, je možné predikovat i význam výsledného derivátu. Zvolení vhodného afixu je tedy dáno právě tím, jakého významu je nositelem. Afixace představuje jeden z nejproduktivnějších slovtvorných procesů.

1.1.3.1 prefixace

Prefixace je proces derivace, při kterém se nové formy tvoří připojením prefixu výhradně na začátek báze. V některých případech je možné kombinovat prefix se základovým slovem, které již jednou prošlo procesem prefixace (*preriscaldare*). Při tomto procesu se zpravidla nemění lexikální kategorie báze, slouží pouze k modifikaci některých vlastností stávajícího referenta jako je třeba kvantifikace, kvalifikace, privace nebo negace (více Štichauer, P 2007, s. 50). Jejich vztah k lexikální bázi je subordinační, plní pouze funkci determinantů. Bázi si volí jen z části podle syntaktické kategorie, což můžeme vyzkoušet z toho, že mnoho prefixů je možné kombinovat jak se slovesy, tak i se substantivy či adjektivy (ne všechny prefixy mají tuto vlastnost). Prefixy tvoří uzavřenou skupinu a proces prefixace je stále velmi produktivní. Jeho pomocí je tvořena většina neologismů a údajně celá polovina sloves základního lexika obsahuje prefix (srov. Iacobini, C. – Thornton, A. M., 1992).

1.1.3.2 suffixace

Suffixace je proces derivace, při kterém jsou nová slova tvořena připojením sufixu na konec báze. Výsledná formace, která je produktem procesu suffixace, přebírá slovnědruhovou i gramatickou kategorii spojenou s konkrétním sufixem. Suffixy, které zcela mění význam základového slova, se nazývají mutační (it. *i suffissi derivativi*) a ty, které pouze mírně posouvají význam základového slova, se nazývají modifikační (it. *i suffissi alterativi*) (Hamplová, S 2004, s. 371). Suffixy jde také rozdělit na nominální, jejichž prostřednictvím jsou derivována podstatná jména (např. *bello* → *bellezza*), adjektivní, které pomáhají tvořit přídavná jména (např. *muscolo* → *muscoloso*), verbální, které umožňují odvozovat slovesa (např. *labbra* → *labbreggiare*) a adverbální, s jejichž pomocí se derivují příslovce (např. *ultimo* → *ultimamente*).

1.2 Sufix *-ata* – obecné charakteristiky

Substantiva odvozena pomocí sufixu *-ata* jsou původem deverbální (např. *passaggiare* → *passaggiata*) a denominální (např. *occhio* → *occhiata*). Ve studiích, které se zabývají analýzou derivátů prostřednictvím sufixu *-ata* (srov. Scalise, S. 1983, Gatti & Togni 1991, Ippolito, M. 1999), však můžeme odvodit, že tento sufix v podstatě neexistuje a pokud bychom přece jen předpokládali jeho existenci, ze studií vyplývá, že jsou od něj odvozována substantiva denominální, nikoliv deverbální. Sémantika typická pro odvozeniny vytvořené od sloves je jednotná. Vždy označují pouhou jednu ‘instanci’ děje (*singolo atto di V*), nemohou prezentovat činnost nebo proces jako takový (*[nuotare]V* → *nuotata* „zaplávání si“). Naproti tomu stojí deriváty odvozené od substantiv, jejichž sémantika je velmi pestrá. Štichauer (2007, s. 104), po prozkoumání několika zdrojů, uvádí až 6 typů závislých na významu báze:

- a. [*bottiglia*]_N → *bottigliata* = Úder od N (*colpo di N*)
- b. [*asino*]_N → *asinata* = Typický děj vykonávaný N (*azione tipica da N*)
- c. [*cucchiaio*]_N → *chucchiaiata* = Množství obsažené v N (*quantità contenuta in N*)
- d. [*notte*]_N → *nottata* = Časový úsek N (*periodo di tempo N*)
- e. [*valle*]_N → *vallata* = Celek N (*insieme di N*)
- f. [*arancio*]_N → *aranciata* = Produkt z N (*prodotto a base di N*)

Štichauer (2007, s. 104) uvádí, že nejdiskutovanějším tématem, co se týká sufixu *-ata*, je pravděpodobně sjednocený popis obou typů formací. (Acquaviva, P. 2005; Heusinger, K. von 2005).

Tento sufix je předmětem diskusí zaprvé proto, že předvádí, jak silná může být sémantická stránka derivačních procesů. Druhým důvodem je skutečnost, že jde o sufix zároveň deverbální i denominální, který jednoznačně vyvrací *hypotézu jednotné báze*. Jde o hypotézu, kterou vytvořil Aronoff (1976) a později ji převzal Scalise (1983). Principem je, že daný sufix se pojí pouze s jednou lexikální kategorií (např. *-ista* se substantivy). Sufix *-ata* tuto hypotézu porušuje, jelikož je možné ho spojit s bází pocházející jak od slovesa, tak od substantiva. Scalise (1994, s. 214-215) se nesnaží o jednotný popis, ale pouze o záchranu této hypotézy, čehož chce docílit tak, že deverbální formace prohlašuje za jiný typ slovotvorného pravidla. Předpokládá tedy

existenci dvou pravidel: jednoho, které derivuje substantiva od sloves a jako bázi si volí přičestí minulé, ke kterému je připojen sufix *-a* (ten je ve skutečnosti koncovkou ženského rodu). Pomocí druhého pravidla jsou derivovány denominální substantiva prostřednictvím sufixu *-ata*.

Naopak Livio Gaeta tuto hypotézu popisuje spíše jen okrajově (2002, s. 150-151) a snaží se ve své případové studii (2002, s. 149-181) spíše o formulaci nějakého společného významového základu deverbálních i denominálních derivátů, což by podle něj měla představovat sémantika odvozenin tvořených od sloves, tzn. individualizace jedné „porce“ děje, který vychází ze základového slovesa. Do svého popisu nezahrnuje formace označující časový úsek N (d) a celek N (e), které jsem uvedla výše, protože jsou to údajně kategorie nadále neproduktivní. Podle Štichauera (2007, s. 105) je to však unáhlený závěr. Ten dále uvádí, že zbylé typy denominálních odvozenin „*colpo di N*“, „*azione tipica da N*“ a „*quantità contenuta in N*“ označují jedinou instanciaci děje, jednání nebo substance, vycházející ze základového slova. Obecně tím míní ‚krátkou a náhlou činnost‘ nebo ‚malé množství obsažené v N‘ a jako příklad prolínání se těchto významů uvádí slovo *cucchiata*, které může označovat jak ‚rána ušředřená lžící‘ nebo ‚množství látky obsažené ve lžici‘ (Gaeta, L. 2002, s. 178).

Jiný pohled na sufix *-ata* má ve své práci Acquaviva (2005; s. 9-27), který uvádí, že tato přípona má dvojí sémantickou instrukci (modální význam parafrázovatelný jako ‚co lze/nelze‘ + sloveso): individualizaci (*individualizzazione*), která má schopnost odvozovat události (*evento*) od aktivit (*attività*) a individuí (*individuo*). Individua musíme v tomto případě chápat jako v co nejširším slova smyslu jako entity, které nejsou aktivitami, ale spíše mohou představovat jejich průvodce nebo mají jinou vzájemnou souvislost. Druhou instrukcí, kterou disponuje je *discretizzazione*, tzn. funkce kvantitativně-delimitační (2005, s. 24-25). Acquavivovo schéma obsahuje tři základní derivační funkce zahrnující i deverbální deriváty:

1. Událost definovaná aktivitou V
2. Událost s původem (vnějším) v N / událost charakteristicky spojená s N
3. Množství látky vyhraněné N / množství času definované N

Další teorii přináší Heusinger (2005), který hledá společné významové jádro derivátů a nachází ho právě v sufixu *-ata*. Rozdílný význam výsledných odvozenin pak přisuzuje různé sémantické struktury báze. Pokouší se toto složení významu formalizovat pomocí dvou modelů lexikální sémantiky: Pustejovského teorie generativního lexikonu (Pustejovsky, J. 1995) a modelu navrženého pro konstrukční morfologii od Rochelle Lieberové (2004).

Pustejovského teorie vychází z problému polysémie (jedno slovo s více významy). Tvrdí, že není potřeba ke každému slovu přiřadit význam, ale spíše zavést generativní mechanismy, které tento význam aktivují.

Lieberová zase zavádí jeden obecný mechanismus nazvaný ko-indexace, kde jde o sjednocení argumentů báze a afixu. Základové slovo má několik základních rysů a argumentovou strukturu, ve které se vyskytuje také role externího argumentu (subjektu), a stejně tak použitý sufix obsahuje tento argument. Při derivaci tak dojde k jejich ko-indexaci.

Více informací k těmto teoriím najdeme ve studii Štichauera (2007, s. 103-109). Pro tuto práci je nutné se konkrétněji zaměřit na jednotlivé kategorie derivátů, tudíž se v dalších dvou kapitolách se budu podrobněji odděleně věnovat deverbálním a denominálním derivátům se sufixem *-ata*.

2. Deverbální substantiva

Deverbální substantiva vznikají spojením báze slovesa a nominalizačního derivačního sufixu. Nejprve se zaměříme na to, jaká jména mohou vznikat spojením nominalizační koncovky a slovesa a přesuneme se k sufixům, jejichž prostřednictvím vznikají názvy dějů. Následně se již budeme věnovat popisu deverbálních substantiv se sufixem *-ata* i jejich častému výskytu ve verbonominálních frázích .

2.1 Deverbální sufixy tvořící substantiva

Jak jsme již uvedli, během procesu sufixace je možné vytvořit podstatná jména od sloves a přídavných a podstatných jmen. Kategorie sloves je jednoznačně ta, která produkuje většinu derivovaných substantiv. Skupina deverbálních sufixů, tzn. těch, které můžeme připojit ke slovesné bázi, je poměrně početná a proto si uvedeme některé příklady, než se dostaneme k samotnému sufixu *-ata*. Pomocí procesu tvorby deverbálních derivátů můžeme získat jednotky, které lze rozdělit do těchto skupin podle jejich významu (Grossmann M. –Rainer, F., 2004) :

- a) *nomi di agnete*
- b) *nomi di strumento*
- c) *nomi di luogo*
- d) *nomi di paziente*
- e) *nomi di beneficiario*
- f) *nomi d'azione*

Pro tuto práci je relevantní prozkoumat podrobněji sufixy patřící do f) a následně plynule navázat bližším rozbohem sufixu *-ata*, pomocí něž jsou tvořena substantiva spadající do této významové skupiny.

2.1.1 Nomi d'azione

Tvoření dějových jmen lze také obecně nazvat *nominalizací*. Tato substantiva obvykle představují jméno, jehož prostřednictvím je možné odkazovat na slovesný predikát v kontextu nějakého souvislejšího textu či promluvy. Plní tak velmi významnou

anaforickou funkci. (Grossmann, M. – Rainer, F. 2004, s. 314). Pro ujasnění si uvedeme jednoduchý příklad:

La situazione politica si deteriora progressivamente. Questo deterioramento si manifesta attraverso... [Politická situace se progresivně zhoršuje. Toto zhoršení se projevuje napříč...]

Sufixů, pomocí kterých je možné derivovat dějová jména, je v italštině mnoho, ale pouze několik z nich lze považovat za produktivní. Pro účely naší práce si vystačíme s popisem sufixů *-zione*, *-mento*, *-tura*, a *-aggio*. Ty se od sebe odlišují sémantickou instrukcí i specifickými restrikcemi, kterými ovlivňují své báze.

Podstatná jména končící na *-zione*, *-mento* a *-tura* tvoří v italštině tři nejpočetnější skupiny deverbálních derivátů. Tyto 3 sufixy bychom mohli v podstatě považovat za jakési rivaly, jelikož se dělí o slovesné báze. Jinými slovy, pokud existuje slovo vytvořené pomocí jednoho z těchto tří sufixů, není již možné vytvořit další derivát použitím stejné báze a jednoho ze dvou zbývajících sufixů. Nejedná se však o závaznou restrikci při tvoření substantiv, jelikož existují i dvojice derivátů získané pomocí dvou z těchto sufixů, které mají buď různé významy, nebo je jeden z významů více specifický (Scalise, S. 2008, s. 99-100).

2.1.1.1 Sufix *-zione*

Morfologickou formu báze, se kterou se pojí sufix *-zione*, tvoří ve většině pravidelných formacích kmen (*edificare* [vystavět] → *edificazione* [výstavba]). Pokud jde o nepravidelné formace, můžeme se setkat buď s alomorfií nebo s případy slovotvorného supletivismu (Štichauer, P. 2007, s. 30). Za alomorfní kmény považujeme takové, které vystupují minimálně ve dvou formacích, např.: (X)*porre* → (X)*posizione*: *comporre* → *composizione* [uspořádání], *esporre* → *esposizione* [výstava], *porre* → *posizione* [umístění] (kompletní seznam Grossmann, M. – Rainer, F., 2004, s. 326). Příkladem slovotvorného supletivismu může být: *equitazione* [jezdectví] ← *cavalcare* [jezdit na koni]. Jde o formace, jejichž báze není reprodukovatelná na jiných odvozeninách a zároveň významově neodpovídá slovům, která s bází etymologicky souvisejí (Grossmann, M. – Rainer, F. 2004, s. 323-34).

2.1.1.2 Suffix *-mento*

Přípona *-mento* je s *-zione* v téměř dokonalé komplementární distribuci (Štichauer, P. 2007, s. 39). Jedná se o ten stejný blok, který jsme si již popsali ve 2.1.1. Jde o to, že tam, kde se nachází sufix *-zione*, tam již nemůžeme aplikovat *-mento* (*calendarizzare* → *calendarizzazione*/**calendarizzamento*). Společně se sufixem *-zione* představují jediné (a velmi rentabilní) prostředky pro zajištění transpoziční funkce, tzn.: přechod slova od jednoho slovního druhu k jinému slovnímu druhu (Grossmann, M. – Rainer, F. 2004, s. 323-34).

2.1.1.3 Suffix *-aggio*

Suffix *-aggio* je stále velmi rentabilní a lze ho využít jak v běžné hovorové italštině, tak při tvorbě odborných termínů. Jelikož je tento sufix obdobou francouzského *-age*, velkou část skupiny derivátů s tímto sufixem tvoří slova převzatá z francouzštiny, která se přizpůsobila italštině. Jeho bázemi se běžně stávají převážně slovesa cizího původu či neadaptované výpůjčky. Často jaksi automaticky nahrazuje anglický sufix *-ing*. (Grossmann, M. – Rainer, F. 2004, s. 334-7).

2.1.1.4 Suffix *-tura*

Stejně jako sufix *-aggio*, i *-tura* slouží k derivaci substantiv označující spíše technické nebo profesionální aktivity: *spietrare* [zbavit kamení] → *spietratura* [(strojové) odstranění kamení z nějakého terénu]. V některých případech označuje výsledek technologického postupu.

Tento sufix produkuje formace, které označují některé technologické postupy nebo mechanismy, což můžeme nejlépe pozorovat ve dvojicích jako např.: *chiaritura* [čištění, např. vína]/*chiarimento* [vysvětlení] ← *chiarire* [čistit, vysvětlit]

Objevuje se také v některých hovorových výrazech jako: *buggerare* [podvést, oklamat] → *buggeratura* [podfuk]. V souladu se svou sémantickou instrukcí jim dodává jakýsi technologický rys (srov. Grossmann, M. – Rainer, F. 2004, s. 334-7).

2.1.2 Deverbální deriváty se sufixem *-ata*

„Suffix *-ATA* ve skutečnosti neexistuje.“ Tato věta uvádí případovou studii II. Livia Gaeta (2002, s. 149), která se zabývá sufixem *-ata*. Dále uvádí, že pokud tento sufix

existuje, tvoří se jeho pomocí deriváty denominální, nikoli deverbální a vychází hned z několika studií, které se touto problematikou zabývají. Deverbální deriváty se sufixem *-ata* jsou totiž ve skutečnosti odvozeny od příčestí minulého ženského rodu základového slovesa. Takové sloveso může být jak pravidelné (*giocare* → *giocata*), tak nepravidelné (*leggere* → *letta*). Pokud by sufix opravdu tvořil i deverbální substantiva, porušoval by *hypotézu jednotné báze*. Podle Scaliseho tedy tato substantiva spadají pod pravidlo tvoření slov, podle kterého si jako bázi volíme minulé participium základového slovesa, ke kterému je připojen sufix *-a* (viz. 2.1). Gatti & Togni (1991) toto považují za nevyhovující řešení, protože v tomto případě je *-a* považováno za derivační sufix, i když odpovídá spíše flektivnímu morfému nesoucímu znaky rodu a čísla. Navrhují tedy zavedení nulového derivačního morfému, který by byl zodpovědný za změnu kategorie $V \rightarrow N$ a za ženský rod derivátu. Uchylují se tedy k použití abstraktního morfému, jehož použití je nadbytečné. Obě řešení tak mají své nedostatky (Gaeta, L. 2002, s. 151).

2.1.2.1 Perifráze s kategoriálními slovesy

Tato substantiva se velmi často objevují ve verbonominálních perifrázích jako *passaggiare* → *fare una passeggiata* a *lavorare* → *dare una lavorata*. Podle typu slovesa je v těchto perifrázích voleno vhodné kategoriální sloveso (it. *verbo supporto*), jehož volba záleží čistě na syntaktické stránce. Kategoriální sloveso je sémanticky vyprázdněné, ale nese znaky gramatických kategorií jako je čas, způsob, osoba atd. zatímco lexikální význam je soustředěný na předmět tohoto slovesa.

Do skladby s kategoriálním slovesem *fare* vstupují deriváty od netranzitivních sloves, zatímco s *dare* používáme deriváty od sloves tranzitivních (Salvi, G. 1988, s. 81), avšak není to pravidlem. Lze najít příklady, kdy je tranzitivní sloveso použité s kategoriálním *fare* (např. *fare una mangiata di funghi*). Nelze ani tvrdit, že tato perifráze reprezentuje vždy pouze děj krátký (např. *fare una lunga dormita*). Sémantika těchto perifrází je komplexnější než schéma, které poskytl Salvi (1988).

2.1.2.2 Sémantika odpovídajících anglických perifrází

V angličtině můžeme pozorovat podobné vazby jako *fare/dare una V-ATA*, ve kterých se nachází deverbální substantivum s nulovým sufixem doprovázené pomocnými

slovesy jako *to have/take* a *to give* (*I gave him a look/a push., I had a walk/a swim*). Perifráze *to have* a *to take* odpovídají italskému kategoriálnímu slovesu *fare*. Rozdíly jsou dialektální (britská a australská angličtina preferuje *to have*, americká *to take*) (Wierzbicka, A. 1988, s. 337).

Perifráze *to have a V* se převážně pojí s intransitivními slovesy, ale není to pravidlem. Naproti tomu perifráze *to give a V* se prakticky výhradně pojí s tranzitivními slovesy. Rozdíl ve významu s perifrází je aspektuální: děj je tak prezentován jako proces ohraničený v čase (Wierzbicka, A. 1988, s. 297). Anglická perifráze zdůrazňuje náhodnost děje a jeho nedlouhé trvání.

Dixon (1991, s. 339) uvádí 4 kritéria, podle kterých lze odlišit skutečné perifráze od konstrukcí jiného typu s podobnou strukturou obsahující deverbální substantiva s nulovým sufixem.

1. Perifráze musí splňovat určitou formu. Jinými slovy musí mít stejný podmět jako věta bez opisné vazby, jako hlavní sloveso je použito pomocné sloveso perifráze (*to have/take* nebo *to give*) a sloveso v základním tvaru z původní věty bez perifráze, kterému předchází neurčitý člen.
2. Perifráze musí mít z principu stejný význam jako věta bez jejího použití.
3. Pokud se ve větě bez perifráze nachází příslovce, která mají vliv na hlavní sloveso (přísudek), v nové větě s perifrází musí fungovat shoda. Přídavná jména tak odpovídajícím způsobem upravují substantivum v perifrázi.
4. Okrajové prvky ve větě bez perifráze musí být zachovány i v konstrukci s perifrází beze změn.

Perifráze *to have a V* představuje slovesný děj orientovaný proti podmětu samému, proto ji nelze sloučit se slovesy telickými, ve kterých je děj směřován k realizaci nějakého cíle s ohledem na podmět.

**Chuck had a broke of his leg.*

Není možné použít ani slovesa atelická, kterým určují nějakou vnější hranici další syntaktické prostředky.

?Mary had a walk to the grocery store to buy a detergent.

A nakonec pokud má věta nějaký předmět, je odsunut až na druhé místo, a není důležité, jestli z důvodu, že není ovlivněn jednáním podmětu, nebo se provedené změny nejeví jako relevantní.

*Chuck had a bite of Mary's french toast. x *Chuck had an eat of Mary's french toast.*

Podle agramatické věty v předchozím případě můžeme vyvodit ještě další podmínku: děj musí být vnímán jako opakovatelný v čase, jinak nemůže vstoupit do perifráze. Slovesný děj, který se může objevit v opisné vazbě, musí být také dynamický a vyžaduje určitý čas. Musí tak být slučitelné s příslovečnými určeními např. *for X time*:

She showered for 10 minutes. → She had a shower.

Wierzbicka (1988, s. 319) tvrdí, že perifráze *to have a V* představuje sémantiku, kterou shrnuje vlastnost 'být činitelem'. Podmět opisné vazby tedy musí být člověk, a pokud je to možné, i činitel. To, že děj byl obecně směřován k podmětu, nám dává možnost přenášet informace o stanovisku, které podmět zaujímá vůči ději. Perifráze obecně představují děje, ve kterých lze najít určitý emocionální nádech.

To give a V vykazuje stejné vlastnosti, o kterých jsme již mluvili ve spojitosti s *have a V* (vyžaduje činitele, netrvá v čase). Přesto jde o děj semelfaktivní, je to tedy jednorázová událost. (Dixon, R. 1991, s. 348). Zatímco věta bez použití perifráze může představovat mnoho minut provozování činnosti, s perifrází děj odkazuje na jedinou jednorázovou událost. Podstatnější rozdíl však představuje fakt, že perifráze *to give a V* je používána ve smyslu „to ,transfer‘ something to an object, either affecting the object in some physical way, or communicating with another person“ (Dixon, R. 1991, s. 350). Můžeme tedy říct, že podmět nějakým fyzickým způsobem ovlivňuje předmět nebo komunikuje s osobou, která je předmětem. Nejlépe to vystihují příklady, které uvádí L. Gaeta (2002, s. 163):

Mary looked at John (through the window).

Mary had a look at John (through the window).

Mary gave John a look (through the window).

Po popisu sémantické struktury těchto dvou anglických perifrází se v následujících kapitolách můžeme podívat na jejich odpovídající italské protějšky a zaměřit se na to, zda se chovají stejným způsobem.

2.1.2.3 Perifráze *fare una V-ATA*

Díky kritériím, která sestavil Dixon (1991, s. 339), a korpusu Thorntonové (1987-88), ze kterého L. Gaeta získal deriváty se sufixem *-ata* a od těch oddělil archaické a kompletně lexikalizované odvozeniny, poskytuje ve své knize výčet derivátů, které jsou slučitelné s perifrází *fare una V-ATA* (2002, s. 163-164). Zjistit, zda jsou deriváty slučitelné s touto perifrází, je velmi komplikované, protože v některých případech derivát právě prochází procesem lexikalizace. Můžeme najít případy, kdy derivát přebírá zcela konkrétní význam (*ballata, cantata*) a je u nich zcela zřejmé, že porušují sémantická kritéria, která popisuje Dixon (1991), a která jsme uvedli ve 2.1.3.2. Dalším ukazatelem značícím přítomnost určitého stupně lexikalizace derivátů se sufixem *-ata* je možnost použití určitého členu. Použití určitého členu ve větách totiž zdůrazňuje konkrétní interpretaci (Gaeta, L. 2002, s. 165). Jako v případě obdobné anglické perifráze je předmět přenášen do pozadí (*backgrounded*) a to, co je v perifrází prezentováno jako esenciální, je způsob, jakým se podmět věnuje danému ději. *Backgrounding* předmětu je tedy důvod, proč není možné použít perifrastickou konstrukci ve spojení s konkrétním vyústěním děje (*télos*):

fare una mangiata di pizza x **fare una mangiata della pizza*

Základové sloveso pro sufix *-ata* tedy musí ztratit vlastní telicitu a transformuje se do kontinuálního přísudku. Perifráze má tedy v zásadě detelizující funkci, tedy sloveso typicky transformační, jakým je *ammazzare* ‚zabít‘, může být spojeno s perifrází jen pod podmínkou, že přijde o telicitu.

Vyloučena jsou také rezultativní slovesa, protože mají vnější cíl a přirozenou hranici, které je dosaženo, pokud je cíl splněn (Wierbizcka, A. 1988, s. 323).

Touto perifrází lze, pokud je to žádoucí, také vyjádřit jistou emotivitu, kterou disponuje podmět – proživatel (*esperiente*). (Herczeg, G. 1972, s. 169). Stejně jako u *to have/to take* by měl být podmětem pokud možno člověk.

Děj použitý v perifrázi musí vyjadřovat určité trvání, ačkoliv perifráze sama není slučitelná s časovými příslovci, které by ji ohraničovaly:

Luigi ha fatto una lunga dormita (e poi si è messo a studiare).

**Luigi ha fatto una dormita per tutto il pomerriggio (e poi si è messo a studiare).*

Nicméně existuje i několik transformativních a rezultativních, která mohou tvořit deriváty se sufixem *-ata* slučitelné s perifrází (výčet Gaeta, L. 2002, s. 167). Mezi těmito deriváty však najdeme i takové, které jsou již kompletně lexikalizované a částečně neodpovídají kritériím, která jsme si uvedli pro použití v konstrukcích perifrází (např. *entrata* je přijatelná pouze v jediné konstrukci a to *fare una entrata improvvisa*).

2.1.2.4 Perifráze *dare una V-ATA*

Výčet derivátů se sufixem *-ata*, které jsou slučitelné s perifrází *dare una V-ATA* poskytuje Livio Gaeta (2002, s. 170), přičemž opět vychází z korpusu Thorntonové (1987-88). Tato perifráze je mnohem více transparentní než *fare una V-ATA*, jen málo derivátů slučitelných s touto perifrází vykazuje jistou úroveň lexikalizace. Tyto odvozeniny obvykle pochází od kontinuálních sloves, tedy sloves, která popisují děj, ve kterém je zapojený podmět vyjadřující původce děje, a představují určité trvání v čase. Většina kompatibilních sloves je tranzitivní, podobně jako v angličtině v případě podobných konstrukcí s perifrázemi, a v některých případech je to rozhodující faktor pro výběr pomocného slovesa.

*Carlo fece una lunga lavorata (*al campo).*

Carlo diede una lavorata al campo.

Tyto perifráze představují děj náhlý a okamžitý. Klade se tudíž velký důraz na netrvání v čase a semelfaktivitu. Stejně jako některé perifráze s *fare*, i zde je vyžadován lidský podmět.

??L'autocorrezione diede una aggiustata all'articolo.

Il giornalista diede una aggiustata all'articolo.

Vnitřní předmět navíc může být určitý, ale telicita děje je přenesena do pozadí. Způsobuje to nekompatibilita s příslovci času jako *in due ore*, atd.:

**Sara diede una piegata ai vestiti in due ore.*

Stejně jako u perifráze s *fare*, ani v tomto případě nelze použít rezultativní slovesa jako např. *costruire* → **dare una costruita alla casa* a stejně jako pro anglickou perifrázi *,to give a V'*, i pro *dare una V-ATA* platí, že předmět musí být do určité míry ovlivněn konáním podmětu. (Gaeta, L. 2002, s. 171)

2.1.2.5 Deriváty nekompatibilní s perifrázemi

Existují i deriváty, které neodpovídají Dixonovým kritériím, které jsme si uvedli v 2.1.3.2. Jsou tu neobvyklé odvozeniny jako *colta* a *cresciuta*, pro které není snadné určit, zda jsou nebo nejsou slučitelné s perifrázemi. Najdeme také deriváty, které při sloučení s perifrází dostávají striktně vymezený technický význam jako *richiamata*, nebo takové, které se pojí s jiným pomocným slovesem (např. *prendersi un'arrabiata*). Mimo tyto případy jsou deriváty jako *aggiunta*, *difesa*, *offerta* a další s perifrázemi neslučitelné. Jsou totiž lexikalizované a především jsou všechny kompatibilní s určitým členem. (více Gaeta, L. 2002, s. 172)

2.1.2.6 Packaging a grinding

Omezení derivovat tato substantiva od sloves se týkají povahy děje, který dané sloveso nese, a také specifické sémantiky, které nesou odvozeniny se sufixem *-ata*. Tyto deriváty totiž nemohou označovat činnost jako takovou, ale pouze jednu určitou ‚instanci‘ procesu, který představuje základové sloveso (Grossman, M. – Rainer, F. 2004, s. 340) a proto nejsou slučitelná s kontexty, které nutně vyžadují dějové jméno v obecném slova smyslu. Oproti jiným deverbálním substantivům se tyto deriváty nemohou pojit ani nulovým členem nebo s určitým členem použitým v generickém slova smyslu. Příklad (Gaeta, L. 2002, s. 154):

Il nuoto in piscina rilassa i muscoli.,

**La nuotata in piscina rilassa i muscoli.*

V případě, kde bychom použili neurčitý člen, je tento výraz prezentován jako typický příklad a použití v generickém slova smyslu je možné:

Ai fini del divertimento, una visita allo zoo abbia contenuto bendiverso che una nuotata in piscina.

Nuotata nemůže denotovat děj nebo proces jako takový, ale pouze jeho jedinou instanci. Z toho důvodu se věta stává přijatelná jen v případě, jsou-li její jednotky uspořádány například do vztažné věty:

La nuotata che faccio di solito rilassa i muscoli.

Sufix má tedy schopnost izolovat jeden okamžik z děje, ve kterém je tato instance konkrétního děje izolována a přenesena do středu pozornosti. (Talmy, L. 1988, s. 176). V Talmyho výzkumu také figurují příklady v angličtině jako *to breathe – take a breath*, které konfrontuje s jinými případy ze jmenné kategorie jako *furniture – a peace of furniture*. Jinými slovy se jedná o jev, kdy jsou podstatná jména jinak nepočítatelná, převedena do plurálu. Jde především o typická látková substantiva jako třeba *acqua* (*Devo pagare due acque e una birra.*). Ta může být obsažena např. ve dvou skleničkách, lahvích atd. Tomuto procesu se říká *packaging*. Tento proces vnucuje látkovým substantivům (bez vnitřní struktury a vnějšího ohraničení) vnější hranice tak, že na ně odkazuje pomocí termínů jednotlivých instancí konkrétních substancí. Lze to také provést pomocí lexikálních prostředků, tzv. klasifikátorů. Jde o syntagmata typu *un fascio di (legna), due sacchi di (farina)*, atd. Dalším způsobem je použití flektivní morfologie, např. v ruštině. (více L. Gaeta, 2002, s. 155). Opakem *packagingu* je proces *grinding*. Ten slouží pro tvoření podstatných jmen látkových z počítatelných substantiv prostřednictvím lexikálních, flektivních a derivačních prostředků (více L. Gaeta, 2002, s. 155).

Na základě těchto příkladů je možné určit podobnost typických protikladů ve jmenné oblasti mezi podstatnými jmény látkovými, tudíž nepočítatelnými, a podstatnými jmény nepočítatelnými a jejich protikladů ve slovesné oblasti mezi telickými a netelickými predikáty. Telické predikáty, stejně jako podstatná jména počítatelná, jsou takové děje, které můžeme přímo nebo vnitřně spočítat (Mourelatos 1978, s. 429-30). Netelické

predikáty a podstatná jména látková je možné nekonečně dělit. To znamená, že každá část *dormire* je sama aktivitou ‚spaní‘, stejně jako každá část *acqua* je i sama ‚vodou‘. Naproti tomu tedy stojí počítatelná substantiva, kde pouhý ‚kus jablka‘ není to samé jako *mela*, a telické predikáty, kdy část děje *lanciare* nelze považovat za samotný děj ‚hodit‘. Tyto příklady dokazují, že jak packaging tak grinding je možné uplatnit nejen na substantiva, ale i na slovesa (L. Gaeta, 2002, s. 156).

Deriváty se sufixem *-ata* lze, na základě jejich části označené konkrétním termínem, izolovat ve slovesném kontinuu jako nelimitované. Utváří tak opozici aspektů kontinuativních dějů vyjádřených plnovýznamovým slovesem a dějů jednorázových nebo ohraničených vyjádřených verbo-nomiálním spojením (*passaggiare – fare una passeggiata*) (Toricelli, P. 1975, s. 191). Představují tedy prostředek pro provedení operace packagingu na slovesné úrovni.

Díky přísudku neohraničenému a bez vnitřní struktury, jako *nuotare*, náleží derivátu *nuotata* funkce ‚extrahovat‘ jednotlivé instance děje a přeměnit je na podstatná jména, která lze převést do plurálu. Pokud je tedy sufix *-ata* prostředkem pro packaging, není kompatibilní se stavovými slovesy (nelze vytvořit **conosciuta* od *conoscere*, atd.). Ta totiž neobsahují vyvíjející se děj. Suffix je tedy kompatibilní pouze s dynamickými slovesy.

Proces packagingu se na verbální úrovni pojí především s dokonavostí a poukazuje na to hned několik zdrojů např. Paprotté (1988, s. 459) tvrdí, že perfektivní formy můžou být vysvětleny jako počítatelné části děje, které mluvčí prezentuje jako ohraničené, samostatné dějové jednotky, které se nedělí do individuálních instancí stejného typu; nedokonavé formy jsou na druhou stranu složeny z mnoha různých individuálních částí prezentovaných mluvčím jako neohraničené homogenní události, které se dělí do částí stejného rázu. Dva kognitivní procesy, packaging a grinding, jsou určeny pro popis těchto aspektuálních rozdílů stejně jako u substantiv.

Také deriváty se sufixem *-ata* vykazují znaky dokonavosti. Pro přesné určení může být použita řada pokusů, např.: dokonavá substantiva se sufixem *-ata* nedovolují použití předložky *durante*, jelikož ta implikuje vnitřní časovou strukturu, která zachycuje průběh. Pokud je tedy událost prezentována jako typ, je použití předložky *durante* vyloučeno:

**Durante la mangiata, penso spesso ai fatti miei.*

Durante lze použít pouze v případech, kdy je děj prezentován pouze jako jediná dokonavá instance děje:

Durante la mangiata che ho fatto ieri, ho pensato ai fatti miei.

Z těchto různých testů lze odvodit, že sufix *-ata*, jako prostředek packagingu, tvoří substantiva s rysy dokonavosti, neboli vnitřně neohraňovaná. Nelze z nich však vyvodit žádné jednotné chování těchto odvozenin. Existují totiž i výjimečné případy, které vyvrací závěry vyplývající z testů (*durante la discesa/la comparsa* atd.).

Tyto informace by nám měly poskytnout všeobecné informace o tom, jak se tvoří deverbální substantiva se sufixem *-ata*, informace o jejich sémantické instrukci a jak se chovají ve spojení s perifrázemi. Než se dostaneme k empirické části práce, je nezbytné popsat si i druhou skupinu odvozenin s koncovkou *-ata*. Přesuneme se tedy k obecnému popisu denominálních substantiv, a poté k tomu jak se konkrétně chovají odvozeniny, které budeme potřebovat pro výzkum.

3. Denominální substantiva

Denominální substantiva jsou výsledkem spojení substantiva a nominalizačního derivačního sufixu. V této části se budeme věnovat podstatným jménům se sufixem *-ata* a především popisu jejich rozmanité sémantiky.

3.1 Denominální sufixy tvořící substantiva

Skupina sufixů, pomocí kterých jsou tvořena substantiva od substantiv, je početná. Deriváty, které takto vznikají, spadají do skupin, které mohou být rozlišeny na základě různých kritérií. Scalise (2008) nabízí malý výběr příkladů na základě sémantiky vytvořených slov:

- a) *Nomi d'agente*
- b) *Nomi di luogo*
- c) *Nomi di strumento*
- d) *Nomi di status*
- e) *Nomi collettivi*
- f) *Altre categorie*

Sufix *-ata* spadá do skupiny *f)*, především díky své pestré sémantice.

3.2 Denominální deriváty se sufixem *-ata*

Denominální odvozeniny jsou, na rozdíl od deverbálních, shodně tvořeny prostřednictvím sufixu *-ata*.

Z diachronického pohledu existoval dříve sufix *-ata*, který tvořil deverbální substantiva a až později se objevil ten, pomocí něž se tvoří denominální podstatná jména. Např. *ventata* může pocházet stejně tak od *ventare*, jako přímo od *vento*. Můžeme tedy získat obdobné deriváty od sloves i od substantiv: *occhiata*, *bambinata*. Volba varianty sufixu *-ata* je zcela očividně způsobena tím, že se skupina sloves končících na *-are* je nejpočetnější (Gaeta, L. 2002, s. 177).

Denominální deriváty se sufixem *-ata* se, na rozdíl od deverbálních odvozenin, které mají víceméně jednotnou sémantiku, významově velmi liší a je možné rozdělit je až do

6 skupin v závislosti na významu báze. Podle Štichauera (2007, s. 104), který vychází z několika zdrojů, lze uvést tyto:

- I) Pohyb N (*colpo di N*)
- II) Typický děj vykonávaný N (*azione tipica da N*)
- III) Množství obsažené v N (*quantità contenuta in N*)
- IV) Časový úsek N (*periodo di tempo N*)
- V) Celek N (*insieme di N*)
- VI) Produkt z N (*prodotto a base di N*)

Skupiny slov IV) a V) jsou již nadále neproduktivní a tak se budeme zabývat pouze zbývajícími významy. V případech I), II) i III) označuje derivát vždy jen jednu 'instanci' děje, jednání nebo substance, která vychází ze základového slova. Obecným významem by tedy mohla být ,krátká a náhlá činnost' nebo ,malá kvantita'. Tyto významy se mohou protínat a tak dochází k výskytu slov jako *palata*, což může znamenat jak ,množství nabrané lopatou', tak ,rána ušředřená lopatou' (Simone, R. 1993, s. 51).

Schématiku tohoto sufixu L. Gaeta (2002, s. 178) volně popisuje jako „*azione in cui é realizzato un singolo atto, breve e rapido, tipico di/svolto da X*“, což bychom mohli přeložit jako ,činnost, ve které je realizována jediná krátká a náhlá akce (také ,instance'), typická pro/provedená X'. Rozdíl mezi I) a II) je zřejmě ten, že ve druhém případě je vyžadováno základové slovo s rysy [+HUM], zatímco v prvním nikoliv (*bambinata* ,dětinskost' x *ginocchiata* ,kopanec kolenem'), (L. Gaeta, 2002, s. 178). Tomuto schématu odpovídá i bod c) pokud zvážíme příklady se slovem *secchiata*, které použil L. Gaeta (2002, s. 178). *Una secchiata d'acqua* nemusí nutně znamenat pouze kvantitu vody obsaženou v kbelíku, ale může i popisovat samotnou činnost, ve které je realizován pohyb kbelíku vody. Ten může být použitý buď pro ,uhovení někoho' nebo pro ,vylití jeho obsahu na někoho'. V tomto smyslu se význam slova *secchiata* přibližuje příkladům v bodě a).

Denominální deriváty se také chovají stejným způsobem jako deriváty deverbální, pokud jde například o jejich slučitelnost se dvěma uvedenými perifrázemi s kategoriálními slovesy (např. *dare una gomitata*, *fare una pagliacciata*).

V předchozích kapitolách se práce věnovala teoretickému rozboru substantiv se sufixem *-ata*.

Tuto teoretickou část tímto uzavřeme a přesuneme se ke konkrétním příkladům českých překladů, které nabízí paralelní korpus Intercorp. Podíváme se na překlady deverbálních substantiv se sufixem *-ata*, která se objevují ve verbonominálních spojeních *fare una V-ATA* a *dare una V-ATA*, ale nejdříve si uvedeme i několik příkladů mimo perifráze, abychom si ukázali, jak obecně se tvoří jejich české protějšky. U denominálních substantiv se sufixem *-ata* se podíváme na překlady jejich jednotlivých významů a jak kontext ovlivňuje tento překlad.

II. Část empirická

V navazující empirické části si vyčlením kontrolní skupiny substantiv s koncovkou *-ata* a pomocí korpusové analýzy budu zkoumat, zda české překlady těchto substantiv v konkrétních kontextech potvrzují to, co jsme se o nich dověděli v teoretické části práce. K této analýze využiji hlavního výstupu Českého národního korpusu, tedy paralelního korpusu InterCorp.

4. České protějšky – paralelní korpus InterCorp (výběr subkorpusu)

Než začnu se samotným sestavováním subkorpusu a analýzou vybraných substantiv se sufixem *-ata*, bude určitě vhodné představit celý koncept paralelního korpusu Intercorp.

4.1 Paralelní korpus InterCorp

Jako první se nám ihned nabízí otázka „co je to korpus?“. Jazykový korpus je elektronický soubor autentických psaných či mluvených textů. Slouží především k vyhledávání jazykových jevů, které zobrazuje v jejich přirozeném kontextu.

Paralelní korpus je jedním z typů korpusů a je prostředkem pro mezijazykové srovnávání. Dělí se na srovnatelné paralelní korpusy a překladové paralelní korpusy. Srovnatelné jsou založené na textech se stejným tématem, u kterých je možné najít obdobné ekvivalenty. Překladové se skládají z originálních textů a jejich překladů, které jsou zarovnány na různé úrovni (např. odstavec nebo věta). Je tak možné prohledávat korpus a sledovat různá překladová řešení ve všech obsažených textech.

Konkrétně překladový paralelní synchronní korpus Intercorp je součástí akademického projektu Český národní korpus, který vznikl v roce 1994 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (ÚČNK). Cílem tohoto projektu je sestavení paralelního synchronního korpusu pro pokud možno co největší množství jazyků. V současné době umožňuje pracovat s více než 3 mld. slov. V roce 2008 byla zveřejněna první stabilní verze InterCorpu s počtem slov v cizojazyčných textech 25 mil. a pokrývala 19 cizích jazyků. Ten byl vytvořen s cílem sestavit velký vícejazyčný korpus, ve kterém by

čeština figurovala jako centrální jazyk (*pivot*), a který by vyhovoval požadavkům uživatelů pro efektivní provádění výzkumu a studia cizích jazyků. ČNK uvádí na svých stránkách tento konkrétní popis: „*Korpus slouží jako zdroj dat pro teoretické studie, lexikografii, studentské práce, výuku, zejména výuku cizích jazyků, počítačové zpracování přirozeného jazyka, překladatele i veřejnost.*“ Nejnovější verze č. 11 vydaná o 10 let později obsahuje již více než 1,5 mld. slov a oproti té první se počet cizích jazyků zvedl o 20.

Korpus InterCorp se skládá ze dvou částí – jádra (*core*) a kolekce (*collection*). Jádro tvoří většinou beletristické texty s ručními korekturami zarovnaní úseků textu v originálním jazyce a jeho překladu. Kolekce zahrnují texty získané ve více jazycích, které jsou zpracované i zarovnané automaticky. V konkordancích (tzn. ve všech výskytech daného jevu + okolním kontextu) se tak může objevit více vět, které si navzájem nemusí odpovídat.

4.2 Sestavení subkorpusu

V této práci budu příklady vyhledávat v rozhraní KonText. Klíčovým bodem pro celou empirickou část je vytvoření subkorpusu. Tento krok je důležitý především proto, že *InterCorp v11 – Italian*, který budu používat pro korpusovou analýzu, obsahuje 84 630 000 pozic. Zarovnané cizojazyčné texty jádra činí 13 513 000 slov a obsah zarovnaných cizojazyčných textů v kolekcích je 71 116 000 slov. Pro účely mého vyhledávání je to obrovské množství výsledků a logickým postupem je snížení tohoto čísla. Sestavením subkorpusu vlastně oddělíme určitou podmnožinu zdrojového korpusu, tzn. stanovíme výčet strukturních jednotek nebo podmínky, které nám vymezí jednotky na základě charakteristických strukturních rysů. Do jisté míry se tento proces podobá volbě ‘Omezit hledání’, což je jedna z funkcí korpusu InterCorp. Rozdílem však je, že pokud si vytvoříme stálý subkorpus, lze ho využívat opakovaně, protože se stane součástí konkrétního uživatelského účtu a bude nám, jako uživatelům, trvale k dispozici.

Při zakládání nového trvalého subkorpusu je nejdříve potřeba zvolit výchozí korpus, kterým je pro tuto práci *InterCorp v11 – Italian*. V dalších krocích je nutné určit si další proporce. Jako zarovnaný korpus jsem použila *InterCorp v11 – Czech*, protože cílem

této práce je zkoumání českých protějšků vybraných italských substantiv se sufixem -*ata*.

Původním záměrem bylo vytvoření subkorpusu, ve kterém bych vyhledávala pouze v jádru korpusu a omezila bych se na texty, jejichž zdrojovým jazykem (srclang) je italština. Tento postup se však ukázal jako neefektivní, protože počet pozic se snížil na 2,5 mil., což se při vyhledávání perifrází ihned ukázalo jako nedostačující číslo.

Rozhodla jsem se proto rozšířit vyhledávání o některé položky z *kolekce*, konkrétně *PressEurop*, *Syndicate* a *Subtitles* a do zdrojových jazyků přidat angličtinu, což jsem považovala za vhodné především kvůli existenci anglických perifrází *to have/take* a *to give*.

Nově vzniklý subkorpus jsem nazvala SubcoEnIt a počet slov se jsem tímto výběrem omezila na 25 676 000.

5. Některé příklady českých protějšků

V této kapitole již využijeme sestavený subkorpus pro vyhledávání konkrétních českých protějšků. Nejprve se zaměříme na překlady deverbálních substantiv, která se často vyskytují i ve verbonominálních perifrázích *fare una V-ATA* a *dare una V-ATA*.

Následně se zaměříme na bohatou sémantiku denominálních substantiv se sufixem *-ata* a budeme se snažit zjistit, jak výskyt v konkrétních kontextech ovlivňuje jejich význam.

5.1 Příklady českých protějšků deverbálních substantiv se sufixem *-ata*

Než se budeme zabývat překlady spojení deverbálních substantiv s perifrázemi, je vhodné si uvést překlady i v dalších různých kontextech, abychom si o jejich českých protějšcích nejdříve udělali představu a až poté přešli k jejich analýze v konstrukcích s kategoriálními slovesy. Jelikož budu pracovat jak s jádrem, tak s kolekcemi, budu se zabývat pouze českými protějšky, které se vyskytují nejčastěji. Pro tuto práci totiž není klíčové pokrýt kompletní spektrum výrazů, kterými je možné daný výraz přeložit do českého jazyka, ale pouze nastínit jakousi typologii těchto překladů

V rozhraní KonText jsem si nejprve nastavila hledání v sestaveném subkorpusu a následně zadala dotaz pomocí CQL (*Corpus Query Language*), což je korpusový dotazovací jazyk:

[lemma="*.ata"]

Jeho pomocí jsem vyhledala 34 347 všech tvarů přiřazených k daným lemmatům. Takto velké množství výsledků bylo nutné roztřídit, a proto jsem v dalším kroku vytvořila frekvenční seznam, který obsahoval celkem 1 419 položek, a z toho bylo nutné vybrat pouze několik nejfrekventovanějších deverbálních substantiv, u kterých bych mohla následně provést analýzu českých protějšků. Tento seznam ovšem zahrnoval i všechny tvary od sloves, které byly bázi daných deverbálních substantiv. Při samotném zkoumání bylo tedy nutné použít vyhledávání konkrétních slovních tvarů. Zároveň jsem chtěla zkoumat pouze podstatná jména, která se v další kapitole neobjeví v analýze perifrází *fare una V-ATA* a *dare una V-ATA*. K bližšímu zkoumání českých protějšků jsem si vybrala tato:

- a) *chiamata*
- b) *guardata*
- c) *pensata*

Abych pokryla i skupinu derivátů odvozených od nepravidelných bází, upravila jsem dotaz tímto způsobem:

[lemma="*.ta"]

Znovu jsem použila frekvenční seznam lemmat, abych vyhledala výraz vhodný pro tento výzkum. Zvolila jsem toto substantivum:

- d) *Risposta*

Pro zkoumání těchto čtyř výrazů jsem používala jak analýzu výskytů, které mi nabídl korpus, tak procentuální přehled překladových ekvivalentů z Trequ (tj. Databáze

překladových ekvivalentů), abych se mohla alespoň přibližně orientovat pomocí množství výskytů jednotlivých překladů.

a) **Chiamata**

Po vyhledání slovního tvaru *chiamata* mi korpus nabídl 1566 výskytů bez rozdílu slovesných či jmenných tvarů. Při použití negativního filtru a vynechání lemmatu *chiamare* se počet výskytů omezil na 940, ovšem stále obsahují některé složené slovesné tvary. V Trequ jsem zjistila, že nejčastějším překladem substantiva *chiamata* je ‘hovor’. Použila jsem tedy vyhledávání pomocí lemmatu *chiamata* a do zarovnaného korpusu jsem zadala lemma *hovor*. V subkorpusu se těchto výskytů nachází 221.

- *Il centralinista del CERN aveva chiamato cinquemini prima, agitatissimo, per comunicare che c'era una **chiamata** molto urgente per il direttore.* (BROWN, Dan. *Angeli e demoni* [online]. Trad. it. di Biavasco, Annamaria; Guani, Valentina. Milano: Mondadori, 2005. Dostupné z: InterCorp) - *Z telefonní ústředny CERNu volali před pěti minutami celí diví, že tam mají nějaký urgentní **hovor** pro ředitele.* (BROWN, Dan. *Andělé a démomi* [online]. Přel. Marková Michala. Praha: Argo, 2006. Dostupné z: InterCorp)

Pokaždé jde o hovor uskutečněný mobilním zařízením. Jako synonymní překlad bych tedy uvedla ještě podstatné jméno ‘telefonát’, který můžeme v korpusu najít 107krát.

- *Era stata una **chiamata** breve, nonostante i silenzitrascinati.* (GIORDANO, Paolo. *La solitudine dei numeri primi* [online]. Milano: Mondadori, 2008. Dostupné z: InterCorp) – *Byl to krátký **telefonát**, navzdory protahovanému mlčení.* (GIORDANO, Paolo. *Osamělost prvočíslel* [online]. Přel. Flemrová, Alice. Praha: Odeon, 2009. Dostupné z: Intercorp)

V korpusu se nachází i několik situací, kdy překladatel použil ekvivalent ‘telefon’. Jelikož jde tento tvar zasadit i do předchozích dvou kontextů, nebudu zde uvádět další příklad. Dalším často voleným překladem byl český ekvivalent ‘volání’. Tento tvar však v závislosti na kontextu vyjadřoval jiné skutečnosti.

- “ *Non ci è giunta nessuna **chiamata** di soccorso.*” (KING, Stephen. *Shining* [online]. Trad. it. di Dell’Orto, Adriana. Milano: Bompiani, 1981. Dostupné z: InterCorp) – „*Nezaznamenali jsme od nich žádné tísňové **volání**.*“ (KING, Stephen. *Osvícení* [online]. Přel. Němeček, Ivan. Plzeň: Laser, 1993. Dostupné z: InterCorp)

V tomto případě jde opět o synonymní vyjádření prvních dvou zmíněných překladů.

V dalším příkladu se ovšem jedná o zcela jiný význam, jde o *volání* ve smyslu *hlasitě se vyjadřovat*.

- *I lupi mannari rispondono solo alla **chiamata** dei propri simili.* (Harry Potter e il prigioniero d’Azaban [film]. Regia Cuarón, Alfonso. Regno Unito, USA, 2004. Dostupné z: Intercorp) – *Navíc reaguje jen na **volání** svého vlastního druhu.* (Harry Potter a vězeň z Azabanu [film]. Režie Cuarón, Alfonso. Velká Británie, USA, 2004. Dostupné z: Intercorp)

Vzhledem k tomu, že sloveso *chiamare* má více významů, bylo více než pravděpodobné, že substantivum od něj odvozené bude disponovat stejnými rysy. Není překvapivé, že i v češtině je možné pro tento výraz najít několik protějšků se stejnými nebo podobnými významy.

V několika případech se objevuje i český protějšek v podobě slovesa ‘volat’ nebo ‘zavolat’. V těchto případech obvykle není použití substantiva nemožné, pro český překlad je ovšem lepší změnit mluvnickou kategorii na sloveso, aby věta nezněla příliš kostrbatě.

- *Il centralinista le aveva riferito di chi era la **chiamata**.* (BROWN, Dan. *Angeli e demoni* [online]. Trad. it. di Biavasco, Annamaria; Guani, Valentina. Milano: Mondadori, 2005. Dostupné z: InterCorp) – *Pak jí operátor sdělil, kdo **volá**.* (BROWN, Dan. *Andělé a démony* [online]. Přel. Marková Michala. Praha: Argo, 2006. Dostupné z: InterCorp)

b) Guardata

Po vyhledání slovního tvaru *guardata* jsem dostala 10 výsledků. Ty však obsahovaly i spojení s perifrází, které jsem do výzkumu nezahrnovala.

Vytřídila jsem tedy případy, kdy byl český ekvivalent přeložen jako substantivum, tedy nedošlo ke změně kategorie.

- *La ribellione consisteva tutta in poco più che una **guardata** negli occhi, una inflessione della voce.* (ORWELL, George. 1984 [online]. Trad. it. di Baldini, Gabrielle. Milano: Mondadori, 2013. Dostupné z: InterCorp) – *Vzpourou byl pouhý **pohled** do očí, tón hlasu, b nejlepším případě náhodně zašeptané slovo.* (ORWELL, George. 1984 [online]. Přel. Šimečková, Eva. Praha: Naše vojsko, 1991. Dostupné z: InterCorp)

Jde tedy o jednu instanci děje *guardare*, tedy ‘dívat se’ ve smyslu ‚pohled‘.

I v tomto případě překladatelé mohou při hledání vhodného protějšku zvolit použití slovesa, aby věta lépe zapadala do jazykového kontextu. Příkladem takového ekvivalentu je *zahlédnout*, který rovněž odkazuje na pouhou jednu porci děje *guardare*.

- *Ma invero, in una **guardata** di scorcio, colui l'avevasorpresa sul fatto, pur face ndo finta, di niente, peromertà verso la donnetta.* (MORANTE, Elsa. La Storia: Romanzo [online]. Torino: Einaudi, 1974. Dostupné z: InterCorp) – *Naopak, koutkem oka ji **zahlédl** a přistihl při činu, kryl ji však a dělal, že se nic nestalo.* (MORANTE, Elsa. Příběh v historii [online]. Přel. Frýbort, Zdeněk. Praha: Odeon, 1990. Dostupné z: InterCorp)

c) **Pensata**

Subkorpus mi nabídl 25 výskytů tohoto substantiva. Jeho nejčastějším překladem se 12 výskyty bylo české substantivum ‘nápad’.

- *„Bella **pensata!**“ disse Ron, mentre la sua espressione si rischiarava.* (ROWLING, Joanne. Harry Potter e il calice di fuoco [online]. Trad. it. di Masini, Beatrice. Firenze:Salani, 2001. Dostupné z: InterCorp) - *„To byl dobrý nápad!“*

řekl Ron a tvář se mu rozjasnila. (ROWLING, Joanne. Harry Potter a ohnivý pohár [online]. Přel. Medek, Vladimír. Praha: Albatros, 2001. Dostupné z: InterCorp)

Ve vhodných kontextech lze použít i výrazy jako ‘rozmýšlení’ či ‘myšlenka’.

- „*Ecco la **pensata**.*“ (A Bug’s Life – Megaminimondo [online]. Regia Lasseter, John; Stanton, Andrew. USA, 1998. Dostupné z: InterCorp) – „*Tady je ta moje **myšlenka**.*“ (Život brouka [online]. Režie Lasseter, John; Stanton, Andrew. USA, 1998. Dostupné z: InterCorp)

Někteří překladatelé zvolili opět použití českého slovesného ekvivalentu, např.

‘popřemýšlet si’, což je pouze jedna instance děje ‘přemýšlet’.

- *Prima un piccolopoco di riposo, naturalmente, e una **pensata** tranquilla sul letto al suono di musica meravigliosa.* (BURGESS, Anthony. Arancia meccanica [online]. Trad. it. di Bossi, Floriana. Torino: Einaudi, 1969. Dostupné z: InterCorp) – *Napřed si bitkově odpočinout, ano, a klidně **si** na posteli **popřemýšlet** za zvuků nějaký nádherný muziky.* (BURGESS, Anthony. Mechanický pomeranč [online]. Přel. Šenkyřík, Ladislav. Praha: Volvox Globator, 2002. Dostupné z: InterCorp)

V češtině tento výraz nijak nenarušuje hovorová vyjádření v okolním kontextu a zapadá do něj lépe, než kdyby překladatel zvolil jako překlad substantivum.

V korpusu se nachází i příklady, kdy je *pensata* překládána pomocí adjektiva ‘chytré’. Můžeme si uvést podobný příklad jako pro ekvivalent ‘nápad’, kde dva různí překladatelé, kteří se každý podíleli na jiném dílu překladu knihy z příběhů o Harry Potterovi od Joanne Rowlingové, zvolili odlišné možnosti českého protějšku pro stejnou výchozí frázi.

- ‘*Bella **pensata!***’ esclamò Ron, colpito . (ROWLING, Joanne. Harry Potter e i doni della morte [online]. Trad. it. di Daniele, Serena. Milano: Salani, 2013. Dostupné z: InterCorp) – “*To bylo **chytré**,*” uznal Ron, na kterého to zjevně udělalo dojem. (ROWLING, Joanne. Harry Potter a relikvie smrti [online]. Přel. Medek, Pavel. Praha: Albatros, 2008. Dostupné z: InterCorp)

d) Risposta

Po vytrídění výsledků hledání mi zbylo přibližně 2400 výskytů tvaru *risposta*, přičemž nejčastěji zvoleným českým protějškem bylo substantivum ‘odpověď’. Tento překlad se vyskytl asi 1340krát.

- *La risposta è sempre no.* (ASIMOV, Isaac. Io, robot. Trad. it. di Serra, Laura. Milano: Mondadori, 2003. Dostupné z: InterCorp) – **‘Odpověď’ je pořád ‘ne’!** (ASSIMOV, Isaac. Já, robot [online]. Přel. Černý, Oldřich. Praha: Odeon, 1981. Dostupné z: InterCorp)

Risposta lze přeložit i pomocí českého protějšku ‘odezva’. Tento výraz je ve většině případů možné nahradit synonymními výrazy ‘odpověď’ nebo ‘reakce’. Pokud jde ovšem o kontext, kde se vyskytují lékařské termíny, je tento překlad pravděpodobně nejvhodnější volbou.

- *„Risposta uditiva ... positiva.“* (Man with the Screaming Brain [film]. Regia Campbell, Bruce. USA, 2005. Dostupné z: InterCorp) – *„Sluchová odezva... pozitivní.“* (Man with the Screaming Brain [film]. Režie Campbell, Bruce. USA, 2005. Dostupné z: InterCorp)

Dalším hojně voleným překladem bylo již zmíněné podstatné jméno ‘reakce’.

- *Non stava ottenendo risposta, quindi evidentemente Sally non c'era, a meno che...!* – (KING, Stephen. Cose preziose [online]. Trad. it. di Dobner, Tullio. Milano: Sperling Kupfer, 2014. Dostupné z: InterCorp) – *Neslyšel žádnou reakci, a to by znamenoalo, že Sally tu přece jen není. Pokud ovšem...!* (KING, Stephen. Nezbytné věci [online]. Přel. Gössel, Gabriel. Praha: Melantrich, 1993. Dostupné z: InterCorp)

V tomto případě může jít buď o synonymní vyjádření slova ‘odpověď’, tedy slovní reakce, jak můžeme vidět v předchozím případě, anebo o jakoukoli fyzickou reakci např. látek na sebe působících.

- *Potrebbe essere una **risposta** all'ossigeno.* (Stagione unica [serie TV]. Creatore Parriott, James D. USA, Canada, 2009. Dostupné z: Intercorp) – *Možná je to **reakce** na kyslík.* (Stav beztlíže [TV seriál]. Tvůrce Parriott, James D. USA, Kanada, 2009. Dostupné z: Intercorp)

Ve spojení *risposta* s vhodným slovesem jako třeba *essere* může překladatel zvolit buď opisný překlad ‚odpověď byla‘ nebo podle kontextu zvolit jako překlad pouze vhodné sloveso, pokud čeština dovoluje vhodně rozmístit ostatní větné členy do odpovídající větné stavby.

- *Elizabeth capì subito che il padre non aveva la minima intenzione di cedere , m ale sue **risposte erano** così vaghe e insieme ambigue che [...].*(AUSTEN, Jane. Orgoglio e Pregiudizio [online]. Trad. it. di Ierolli, Giuseppe. Milano: Mondadori, 2010. Dostupné z: InterCorp) - *Elizabeth okamžitě odhadla, že otec vůbec nemínil ustoupit, ale přitom **odpovídal** tak neurčitě a dvojsmyslně, že [...].* (AUSTEN, Jane. Pýcha a předsudek [online]. Přel. Kondrysová, Eva. Praha: Academia, 2003. Dostupné z: InterCorp)

Prozkoumáním těchto čtyř substantiv jsme dostali přibližnou představu o tom, jak vypadají české protějšky pro italská podstatná jména se suffixem *-ata*. Tato koncovka je, jak jsme si už řekli v teoretické části, prostředkem pro packaging. Toto se odráží i v českých protějšcích, které často představují jednu instanci děje, stejně jako výchozí italský výraz. V některých případech se objevuje i překlad pomocí slovesa, obvykle telického, jde ovšem o mnohem menší frekvenci, než v případě podstatných jmen. Vzhledem k bohatým vyjadřovacím možnostem českého jazyka jsme mohli narazit i na příklad, kdy bylo v překladu italské substantivum v českém překladu vyjádřeno pomocí adjektiva, tyto případy jsou však ojedinělé. Můžeme také vypořádat, že české protějšky substantiv odvozených od sloves pravidelných se nijak neliší od těch, která byla odvozena od sloves nepravidelných.

Na následujících stránkách se podíváme na české překlady perifrází *fare una V-ATA* a *dare una V-ATA*.

5.1.1 České protějšky perifrází *fare una V-ATA*

Při zaměření na verbonominální perifrází *fare una V-ATA* jsem vytvořila dotaz pomocí CQL. Přesné znění dotazu bylo:

*[lemma="fare"][lemma="una"][lemma=".*ata"]*

Vyhledáním jsem získala 700 výskytů, ze kterých jsem si vytvořila frekvenční seznam. Pro účely výzkumu bylo potřeba nějakým způsobem omezit frekvenční hranici lemmat. Vyhledala jsem proto pouze výrazy, jejichž minimální frekvence byla 10 výskytů. Program tedy seznam protřídil a omezil ho na 10 konstrukcí, ze kterých bylo dále nutné eliminovat tvary jako *fare una frittata*, protože substantiva v nich použitá nejsou deverbálního původu. Pro výzkum mi tedy po pročištění seznamu zbylo 7 výrazů, ze kterých jsem pro výzkum použila těchto 5:

- a) *fare una passeggiata* 215
- b) *fare una telefonata* 140
- c) *fare una chiacchierata* 42
- d) *fare una nuotata* 22
- e) *fare una risata* 17

a) **Fare una passeggiata**

Perifrastická konstrukce *fare una passeggiata* se ve slovníku objevuje 215krát. Na základě těchto dat převzatých z korpusu nebylo možné jednoznačně přiřadit k této konstrukci s perifrází jeden český ekvivalent. Bylo také nutné ručně spočítat jednotlivé výskyty překladů, protože se často jednalo o automaticky zarovnané texty. Uvedená čísla jsou tudíž spíše orientační.

Pokud jde o frázi *fare una passeggiata*, sama překladatelka Eva Kondrysová použila v díle Pýcha a předsudek od Jane Austenové nejméně 3 různé překlady pro týž konstrukci. Jako první si uvedeme český protějšek, který se objevoval nejčastěji:

- “ *Non sapevo che aveste intenzione di **fare una passeggiata** “, disse Miss Bingley, un po ‘ imbarazzata per paura di essere stata sentita. (AUSTEN, Jane.*

Orgoglio e Pregiudizio [online]. Trad. it. di Ierolli, Giuseppe. Milán: Mondadori, 2010. Dostupné z: InterCorp) - „*Netušila jsem, že máte v úmyslu se projít*“, *soukala ze sebe rozpačitě slečna Bingleyová obavách, že ji slyšely*. (AUSTEN, Jane. Pýcha a předsudek [online]. Přel. Kondrysová, Eva. Praha: Academia, 2003. Dostupné z: InterCorp)

Jde o protějšek, který se v sestaveném subkorpusu nachází nejčastěji. Více než ve stovce případů z 215 výskytů, které jsem vyhledala, odpovídal český protějšek překladu ‘(jít) se projít’. Tento překlad se tak zdá být nejlepší volbou, ať už pro svůj častý výskyt, nebo proto, že jím lze nahradit i většinu dalších verzí překladu této fráze. V dalším případě se objevil již málo frekventovaný překlad:

- *L' intenzione di Lydia di fare una passeggiata a Meryton non era stata dimenticata ; [...].* (AUSTEN, Jane. Orgoglio e Pregiudizio [online]. Trad. it. di Ierolli, Giuseppe. Milán: Mondadori, 2010. Dostupné z: InterCorp) - *Nezapomnělo se na Lydiin úmysl vypravit se do Merytonu, [...].* (AUSTEN, Jane. Pýcha a předsudek [online]. Přel. Kondrysová, Eva. Praha: Academia, 2003. Dostupné z: InterCorp)

Přesto, že v tomto příkladu je stejná fráze překládána jako ‘vypravit se’, jde o přijatelný protějšek, protože má významově blízko k předchozímu českému protějšku ‘projít se’. Stejně se můžeme dívat i na překlad ‘vyjít si’, který má sémanticky blízko k ‘vypravit se’. Jak můžeme vyzorovat z těchto dvou úryvků z knihy Pýcha a předsudek, překlad ‘projít se’ by mohl ve druhém úryvku nahradit ‘vypravit se’, protože je kompatibilní s příslovcem místa. V prvním případě bychom však nemohli použít ‘vypravit se’, protože v tomto konkrétním významu implikuje určení lokace. Překlady jsou tedy kontextem silně ovlivněny.

Ve třetím případě překladatelka opět používá český protějšek s malou frekvencí:

- “*Stamattina consiglio a Mr. Darcy, a Lizzy, e a Kitty*”, disse Mrs. Bennet, “*d i fare una passeggiata a Oakham Mount.*“ (AUSTEN, Jane. Orgoglio e Pregiudizio [online]. Trad. it. di Ierolli, Giuseppe. Milán: Mondadori, 2010. Dostupné z: InterCorp). - „*Radila bych panu Darcymu, Líze a Kitty, aby ted'*

dopoledne vystoupili na kopec Oakham. (AUSTEN, Jane. Pýcha a předsudek [online]. Přel. Kondrysová, Eva. Praha: Academia, 2003. Dostupné z: InterCorp)

I v tomto případě se však jedná o slovo významově blízké k předchozím překladům a jde v podstatě jen o volbu překladatelky obohatit slovní zásobu díla. Spojení ‘vystoupit/udělat výšlap’ se v subkorpusu objevilo nejméně 3krát.

Můžeme tedy říct, že ve všech těchto případech se jedná pouze o různé varianty téhož slova s podobným či odpovídajícím významem. Je tedy na překladateli, jaký z těchto protějšků zvolí s ohledem na to, aby výraz zapadal jak do kontextu, tak do doby, ve které se odehrává děj díla.

Druhou nejčastější možností překladu tohoto derivátu ve spojení s perifrází s kategoriálním slovesem *fare* bylo ‘jít na procházku’ (zde jsou zahrnuta i další synonymní vyjádření jako ‘vyjít si na procházku’ nebo ‘udělat si procházku’ aj.). Toto slovní spojení se objevilo více než 60krát v kontextech jako např.:

- *Mr Wagstaff mi ha accompagnato a fare una passeggiata lungo il braccio di terra boscoso che [...].* (MITCHELL, David. L'atlante delle nuvole [online]. Trad. it. di Scarlini, Luca; Borgotallo, Lorenzo. Frassinelli, 2005. Dostupné z: InterCorp) - *Pan Wagstaff si se mnou vyšel na procházku po zalesněném pruhu země [...].* (MITCHELL, David. Atlas mraků [online]. Přel. Housarová, Jana. Praha: BB/Art, 2006. Dostupné z: InterCorp)

V tomto případě narozdíl od ostatních možností českých protějšků o slovní spojení slovesa se substantivem, ne pouze o samotné sloveso. Distribučně si s překladem ‘projít se’ odpovídají a je na překladateli, kdy uzná za vhodné použít ten konkrétní tvar.

Každopádně lze tvrdit, že všechny tyto překlady jsou, až na pár výjimek, označením jedné instance děje ‘procházet se’ (*passeggiare*).

b) Fare una telefonata

Spojení *fare una telefonata* se v korpusu objevilo 140krát. Opět se zde nedá hovořit o jednotném českém ekvivalentu, i když dominantním českým protějškem s téměř 100 výskyty je jednoznačně překlad ‘zatelefonovat/zavolat si’.

- *Il problema era che non poteva nemmeno fare una telefonata: non c'era nessuno che potesse chiamare.* (ROBINSON, Patrick. Invisible [online]. Trad. it. di Peru, Enzo. Milano: Longanesi, 1999. Dostupné z: InterCorp) - *Problém spočíval v tom, že si nemohl ani zatelefonovat, protože neměl komu.* (ROBINSON, Patrick. HMS Neviditelný [online]. Přel. Šmejkal, Karel. Praha: Knižní klub, 2000. Dostupné z: InterCorp)

Tento český protějšek vyjadřuje, jak se dá očekávat, jednu ‚instanci‘ děje ‘telefonovat’ vyjádřenou slovesem. Dalším takovým případem s cca 6 výskyty je hovorové ‘brknout si’. V distribuci lze použít oba výrazy, jsou totiž ekvivalentní. Hlavním rozdílem je tedy kontext, kdy styl promluvy v italštině implikuje použití stejného způsobu vyjádření i v českém překladu.

- *Allora pensai di fare una telefonata alla madre di Jane Gallagher per sapere [...].* (SALINGER, Jerome David. Il giovane Holden [online]. Trad. it. di Motti Adriana. Torino: Einaudi, 2014. Dostupné z: InterCorp) - *Pak mě napadlo, že bych moh brknout mamince Hanky Gallagherové a zjistit, [...]* (SALINGER, Jerome David. Kdo chytá v žitě [online]. Přel. Pellarová, Luba; Pellar, Rudolf. Praha: Práce, 1997. Dostupné z: InterCorp)

Pokud jde o výraz, kde se spojuje sloveso a podstatné jméno, zde nalezneme takové překladové řešení. Ve více než 10 případech se mezi českými protějšky objevila konstrukce ‘vyřídít telefonát/hovor’. I v tomto případě jde o označení jedné instance děje ‘telefonovat’, pouze alternativně vyjádřené.

Asi v 16 případech byl ovšem český protějšek přeložen jako ‘volat/telefonovat’. Jde tedy překvapivě o překlad, kdy se zde objevuje sloveso atelické, přestože u všech ostatních překladů jde buď o slovesa telická nebo tranzitivní pojící se s předmětem vyjadřujícím jednu ‘porci’ děje. Ve většině případů jde tato verze nahradit některým

z předchozích překladů. Najdou se ale i situace, kdy použití průběhového času v italském zdroji implikuje použití průběhového času i pro český ekvivalent.

- ***Faccio una telefonata.*** (Haven [serie TV]. Cineasti Ernst, Sam; Dunn, Jim. Stati Uniti d'America, Canada, 2010.) – ***Telefonuju.*** (Městečko Haven [TV seriál]. Tvůrci Ernst, Sam; Dunn, Jim. USA, Kanada. 2010.)

c) **Fare una chiacchierata**

V tomto případě už se počet výskytů snížil na 42. I v tomto případě se nejvíce v překladech vyskytovaly slovesné tvary vyjadřující jednu ‚porci‘ děje. Výraz ‚popovídat si‘ se objevil 8krát a sémanticky odpovídající výraz ‚promluvit‘ si dokonce 11krát. V obou případech se zde jedná o přátelský rozhovor, přestože v češtině mohou tyto výrazy znamenat i negativní situaci.

- „*Ti ho visto venire da questa parte, e volevo fare una chiacchierata.*“ (The killer inside me [film]. Regia Winterbottom, Michael. USA, Svezia. 2010. Dostupné z: Intercorp) – „*Viděl jsem, že sem jdeš, tak jsem si řekl, že si popovídáme.*“ (The killer inside me [film]. Režie Winterbottom, Michael. USA, Švédsko. 2010. Dostupné z: Intercorp)
- „*[...], poi mandameli qui perchè debbo fare una chiacchierata anche con loro.*“ (KING, Stephen. Shining[online]. Trad. it. di Dell'Orto, Adriana. Milano: Bompiani, 1981. Dostupné z: InterCorp) – „*[...], ale pak mi je sem pošli, abych si s nimi mohl promluvit.*“ (KING, Stephen. Osvícení [online]. Přel. Němeček, Ivan. Plzeň: Laser, 1993.)

Ve většině dalších výskytů šlo o synonymní výrazy, někdy hovorového rázu jako ‚pokecat si‘ nebo ‚prohodit pár slov‘, jindy neutrální jako ‚pohovořit si‘ či ‚prodiskutovat‘.

I v tomto případě jsem narazila na vyjádření pomocí slovesa a podstatného jména, které explicitně vyjadřuje jednu konkrétní instanci děje:

- „**Abbiamo fatto una chiacchierata.**“ (Il caso Thomas Crown [film]. Regia Jewison, Norman. USA, 1968. Dostupné z: InterCorp) – „*No dobře, tak jsem s ním vedla menší rozhovor, no.*“ (Případ Thomase Crowna [film]. Režie Jewison, Norman. USA, 1968. Dostupné z: InterCorp)

Najdeme zde i překlady jako ‘mluvit/povídat’, kde jde znovu o případ, kdy je v italské verzi použit průběh, konkrétně v tomto případě v podobě gerundia:

- „**Stavamo facendo una chiacchierata, Peter, su ciò che accadde la notte in cui Lily e James morirono.**“ (ROWLING, Joanne. Harry Potter e il prigioniero di Azkaban [online]. Trad. it. di Masini, Beatrice. Firenze: Salani, 2000. Dostupné z: InterCorp) – „*Zrovna jsme si tady, Petře, tak trochu povídali o tom, co se vlastně stalo té noci, kdy zemřeli Lily a James.*“ (ROWLING, Joanne. Harry Potter a vězeň z Azkabanu [online]. Přel. Medek, Pavel. Praha: Albatros, 2001. Dostupné z: InterCorp)

d) Fare una nuotata

Po rozřídění do frekvenčního seznamu jsem zjistila, že tento výraz se v subkorpusu nachází celkem 22krát, z toho 18 výskytů odpovídá českému překlad ‘zaplavat si’.

- *In ogni caso, un giorno in cui il Vecchio Thrashbarg era andato a fare una nuotata, qualcuno si era introdotto nella sua capanna e [...].* (ADAMS, Douglas. Praticamente innocuo [online]. Trad. it. di Serra, Laura. Milano: Arnoldo Mondadori Editore, 1993. Dostupné z: InterCorp) – *Komusi se přesto jednou podařilo vkrást do Melhubovy chajdy, když si šel zaplavat, a [...].* (ADAMS, Douglas. Převážně neškodná [online]. Přel. Koubová, Jana. Praha: Argo 1994. Dostupné z: InterCorp)

Objevily se ještě tři výskyty se dvěma dalšími českými protějšky ‘koupat se’ a ‘plavat’, např. v tomto kontextu:

- „*La annoierebbe molto,* ha soggiunto la Haze “*venire domani a fare una nuotata nel lago, se Lo chiederà scusa per le sue maniere?*“ (NABOKOV, Vladimir. Lolita [online]. Trad. it. di Arborio Mella, G. Milano:Adelphi, 1996. Dostupné z: Intercorp) – „*Moc byste se nudil,*“ *zeptala se Hazeová,* „*kdybyste se šel s námi zítra koupat k jezeru, pokud se Lo za své chování omluví?*“ (NABOKOV, Vladimir. Lolita [online]. Přel. Dominik, Pavel. Praha:Odeon, 1991. Dostupné z: Intercorp)

Ovšem stejně jako v tomto příkladu, i v ostatních nalezených v subkorpusu lze tyto výrazy snadno nahradit nejfrekventovanějším výrazem ‘zaplavat si’, pokud tomu překladatel uzpůsobí i okolní kontext, např.: ‘koupat se k jezeru’ x ‘jít si zaplavat do jezera’.

Přesto, že se v subkorpusu nenachází příklady, kdy by bylo nutné použít vyjádření průběhu, je zřejmé, že při použití např. gerundia v italském výchozím textu by měl mít český protějšek formu ‘plavat/koupat se’. Stejně tak by bylo možné najít vhodné spojení slovesa s podstatným jménem jako překlad této fráze.

e) **Fare una risata**

Posledním a nejméně frekventovaným výrazem, který jsem si pro tuto část výzkumu zvolila, je *fare una risata*, který se v subkorpusu objevil 17krát, z toho nejméně 7krát zvolili překladatelé český ekvivalent ‘zasmát se’.

- *Fece una risata roca, e poi batté le ani nondose.* (ROWLING, Joanne. Harry Potter e il calice di fuoco [online]. Trad. it. di Masini, Beatrice. Firenze:Salani, 2001. Dostupné z: InterCorp) – *Skřípavě se zasmál a posléze zatleskal zkroucenýma rukama.* (ROWLING, Joanne. Harry Potter a ohnivý pohár [online]. Přel. Medek, Vladimír. Praha:Albatros, 2001. Dostupné z: InterCorp)

Kromě synonymních vyjádření jako ‘zachechtat se’ zde ve spojení s vhodným přídavným jménem objevily i emocionálně zabarvené výrazy jako ‘ušklíbnout se’.

- *Fece una risata sarcastica.* (GOLDING, William. Il Signore delle Mosche [online]. Trad. it. di Donini, Filippo. Milano:Mondadori, 1980. Dostupné z:

InterCorp) – *Ušklíbl se*. (GOLDING, William. Pán much [online]. Přel. Kovályová, Heda. Praha: Odeon, 1993. Dostupné z: InterCorp)

Subkorporus vyhledal i výskyty, ve kterých byl překlad realizován podstatným jménem, např. ‘sranda’.

- *Solo per **farci una risata***. (Joy Ride [film]. Regia Dahl, John. USA, 2001. Dostupné z: InterCorp) – *Jen tak, aby byla **sranda***. (Jízda do pekel [film]. Režie Dahl, John. USA, 2001. Dostupné z: InterCorp)

Ovšem i v těchto případech je možné výraz nahradit ekvivalentem ‘zasmát se’, jde tedy pouze o překladatelovu interpretaci. Stejně tak v případě, kdy je použitý překlad ‘smát se’. Sémanticky se nejedná o jednu instanci, ale o celý děj ‘smát se’. V příkladech, které se však nachází v subkorporusu, se ekvivalent ‘smát se’ vyskytuje v překladech, kde jeho použití neovlivňuje význam a opět ho lze nahradit českým protějškem ‘zasmát se’ a je na překladateli, jaký ekvivalent zvolí.

- *„**Farete una risata** quando ve lo spiegherò.“* (La Sirenetta: quando tutto ebbe inizio [film]. Regia Holmes, Peggy. USA, 2008. Dostupné z: InterCorp) – *„**Budete se smát**, až vám to vysvětlím.“* (Malá mořská víla: Jak to všechno začalo [film]. Režie Holmes, Peggy. USA, 2008. Dostupné z: InterCorp)

Vhodnějším českým protějškem v podobě slovesa je ovšem ‘zasmát se’, protože interpretuje, stejně jako *risata*, jednu jedinou porci děje a při volbě tohoto překladu je tudíž nepravděpodobné, že by překladatel nechtěně ovlivnil celý kontext.

Pokud bych měla nějak shrnout to, co jsme se právě dozvěděli o překladech perifráze *fare una V-ATA*, začala bych informací o tom, že překladatelé obvykle volí jako český protějšek pouze sloveso, přestože výchozí fráze je spojením kategoriálního slovesa a substantiva. Čeština tedy nemá odpovídající perifrázi jako je tomu v angličtině a vystačí si obvykle pouze s jednoslovným překladem. Jelikož je sufix *-ata* prostředkem pro packaging a substantiva vytvořená jeho prostřednictvím označují jednu instanci děje, který vyplývá ze základového slovesa, i české protějšky těchto perifrází označují nejčastěji pouze jednotlivé ‘porce’ děje, jsou pouze vyjádřeny telickým slovesem. Často

existuje mnoho českých protějšků, jde však často o synonymní vyjádření téhož slova s podobným nebo stejným výrazem. Může se i stát, že je do češtiny výraz přeložen slovem atelickým, ovšem ve většině případů to má na výsledný význam fráze malý nebo žádný vliv.

Tímto jsme si udělali představu o českých protějšcích deverbálních substantiv se sufixem *-ata* ve spojení s kategoriálním slovesem *fare*. V další části se budu věnovat možnostmi překladu perifráze *dare una V-ATA*.

5.1.2 České protějšky perifrází *dare una V-ATA*

Při zpracovávání dotazu pro tuto perifrázi jsem postupovala stejným způsobem jako v předchozí části 5.2 u konstrukce *fare una V-ATA*. Přesná podoba dotazu byla:

*[lemma="dare"][lemma="una"][lemma=".*ata"]*

Tímto mi korpus nabídl 150 výskytů. Opět jsem vytvořila frekvenční seznam, ovšem kvůli nižší frekvenci této fráze jsem tentokrát vybrala výrazy, které se zde objevovaly alespoň 9krát. Po vyřazení spojení *dare una gomitata* mi zbyly tyto výrazy:

- a) *dare una rinfrescata*
- b) *dare una lavata*
- c) *dare una sbirciata*

a) **Dare una rinfrescata**

Tato perifrastická konstrukce se v subkorpusu objevila celkem 17krát. Tentokrát nebylo možné vyhledat žádné výskyty v jádru korpusu a všechny výsledky tak pocházely z kolekcí, konkrétně ze skupiny titulky (*subtitles*).

Jako nejčastější překlady se shodně objevily dvě česká slovesa ‘umýt se’ a ‘opláchnout se’. Každé zvlášť se objevilo 4krát. ‘Umýt se’ ovšem predikuje, že je tento děj proveden pečlivěji, než když překladatel použije ‘opláchnout se’, které vyjadřuje urychlené provedení děje.

- „*Va' a darti una rinfrescata. Ci vediamo poi in salotto.*“ (Harold e Maude [film]. Regia Ashby, Hal. USA, 1971. Dostupné z: InterCorp) – „*Jdi se umýt a přijď do salonku.*“ (Harold a Maude [film]. Režie Ashby, Hal. USA, 1971. Dostupné z: InterCorp)
- „*Grazie ! Vuoi scusarmi un momento ? [...] Allora vado a darmi una rinfrescata.*“ (I Love Radio Rock [film]. Regia Curtis, Richard. Regno Unito, Francia, Germania, 2009. Dostupné z: InterCorp) – „*Díky. Omluvíš mě na chvíli? [...] Stejně bych se rád trochu opláchnul.*“ (Piráti na vlnách [film]. Režie Curtis, Richard. Velká Británie, Německo, Francie, 2009. Dostupné z: InterCorp)

Kromě synonymního výrazu ‘osvěžit se’ a hovorového ‘dát se do pucu’ se objevil ještě jeden výraz, kdy tato konstrukce nabyla významu ‘domluvit (někomu)’:

- *Gli darò una rinfrescata alla memoria.* (Io, me & Irene [film]. Regia Farrelly, Peter; Farrelly Bobby. USA, 2000. Dostupné z: InterCorp) – *Já už mu domluvím.* (Já, mé druhé já a Irena [film]. Režie Farrelly, Peter; Farrelly Bobby. USA, 2000. Dostupné z: InterCorp)

Nepochybně se zde objevuje takový překlad, protože jde o spojení perifrastické konstrukce s výrazem *alla memoria*. Jde o metaforické pojmenování, pro které lze najít i v podstatě doslovný překlad ‘osvěžit paměť’.

b) Dare una lavata

Dare una lavata se v korpusu vyskytuje 14krát. Nejčastěji překladatelé volili jako český protějšek sloveso ‘umýt se’, stejně jako v případě *dare una rinfrescata*.

- „*Adesso andate a darvi una lavata e a vestirvi.*“ (Una scatenata dozzina [film]. Regia Shawn Levy. USA, 2003. Dostupné z: InterCorp) – „*Ted' se jděte domů umýt.*“ (Dvanáct do tuctu [film]. Regia Shawn Levy. USA, 2003. Dostupné z: InterCorp)

Zajímavostí byl však překlad jiného spojení s touto perifrastickou konstrukcí *dare una lavata di capo*, které se objevilo alespoň 4krát.

- *I miei voti mi denunciavano , e quando li portavo acasa la vecchia signora **mi dava una lavata di capo**, chiamandomi 'vagabondo' e, [...] (BELLOW, Saul. Le avventure di Augie March [online]. Trad. it. di Mantovani, Vincenzo. Milano:Mondadori, 2015. Dostupné z: InterCorp) - Na prospěchu to bylo vidět, však **mě taky stará dáma vždycky zpucovala**, když jsem přinesl známky, říkala, že mám skopovou hlavu, a [...] (BELLOW, Saul. Dobrodružství Augieho Marche [online]. Přel. Frölich, František. Praha: Volvox Globator, 2009. Dostupné z InterCorp)*

V tomto kontextu se překlad perifráze změnil. 2krát se objevilo jako český protějšek sloveso ‘zpucovat (někoho)’ a stejný počet výskytů v českém zarovnaném korpusu mělo i sloveso ‘seřvat (někoho)’.

c) **Dare una sbirciata**

Počet výskytů u této konstrukce byl již nižší, objevila se v korpusu pouze 9krát. Rozdíly mezi počty jednotlivých českých překladů tedy nebyly příliš velké. Ve všech případech šlo ovšem o synonymní vyjádření. Překladaelé použili jednou sloveso ‘zahlédnout’, dvakrát sloveso ‘nakouknout’ a ve stejném počtu bylo použito i ‘mrknout se’. Nejčastěji se objevila podoba překladu ‘podívat se’, ovšem i tak pouze ve třech výskytech.

- *Non è detto che non vada a **dare una sbirciata** anch'io. (KING, Stephen. Cose preziose [online]. Trad. it. di Dobner, Tullio. Milano: Sperling Kupfer, 2014. Dostupné z: InterCorp) – A možná **se tam půjdu podívat** i já. (KING, Stephen. Nezbytné věci [online]. Přel. Gössel, Gabriel. Praha: Melantrich, 1993. Dostupné z: InterCorp)*

Očividně se jedná o varianty téhož slova s podobným nebo stejným výrazem a je tudíž na překladateli, kterou variantu využije s ohledem na celkový kontext a dobu, ve které se dílo odehrává.

Opět se zde objevilo i spojení s přeneseným významem, kdy perifráze *dare una sbirciata* ve spojení s *al racconto* bylo přeloženo jako ‘podělit se o vyprávění’.

- „*Oh , su... si, suppongo che prima di salutarci sia il caso di dare una sbirciata al racconto non ancorafinito della festa natalizia dei miei famosi conigli.*“ (Miss Potter [film]. Regia Noonan, Chris. Regno Unito, USA, 2006. Dostupné z: InterCorp) – „*No tak . Myslím že než se večer rozloučíme, mohla bych se podělit o kousek nedokončeného [vyprávění z] 'Králičího vánočního večírku'.*“ (Miss Potter [film]. Režie Noonan, Chris. Velká Británie, USA, 2006. Dostupné z: InterCorp)

Pro shrnutí uvedu, že stejně jako u perifráze *fare una V-ATA*, ani u této nenajdeme v češtině odpovídající spojení kategoriálního slovesa a substantiva. České protějšky těchto konstrukcí jsou proto opět prakticky výhradně slovesa. V překladech, které jsme si uvedli, najdeme opět použití sloves, která směřují k nějakému cíli, jehož dosažení vyžaduje, aby děj proběhl ve své úplnosti. Zvláštnostmi pro tuto perifrázi jsou obrazná pojmenování se specifickým významem, který se vyskytne, pokud je spojena s dalším specifickým substantivem vhodným pro konkrétní konstrukci. Příkladem může být slovní spojení *dare una lavata di capo*, což lze do češtiny přeložit jako ‘seřvat někoho’, zatímco samotná konstrukce *dare una lavata* má význam ‘umýt’.

Tímto bych uzavřela úsek empirické části této práce, ve kterém jsem se věnovala deverbálním substantivům a přesunu se k denominálním.

5.2 České protějšky denominálních substantiv se sufixem *-ata*

Pro vyhledání denominálních substantiv se sufixem *-ata* jsem nejprve v rozhraní KonText nastavila ve svém subkorpusu dotaz CQL:

[lemma="*.ata"]

Jde o stejný dotaz, pomocí kterého jsem hledala deverbální substantiva, jen v tomto případě jsem vyhledávala ta vytvořená od podstatných jmen.

Za nejvhodnější způsob, kterým jsem se mohla dobrat k nějaké typologii překladů těchto substantiv, jsem považovala následující postup. Vzít 6 skupin, které se v této práci objevily v bodě 3.2 a které jsem převzala od Štichauera (2007, s. 104), a ke každé zvolit substantiva, díky kterým bude možné pozorovat vhodné české protějšky. Pro jednotlivé významové skupiny jsem zvolila tyto příklady.

- a) Časový úsek N (*periodo di tempo N*) - *serata, annata*
- b) Celek N (*insieme di N*) – *vallata, staccionata*
- c) Produkt z N (*prodotto a base di N*) – *aranciata, cavolata*
- d) Typický děj vykonávaný N (*azione tipica da N*) - *buffonata, porcata*
- e) Pohyb N (*colpo di N*) - *gomitata, coltellata, manata*
- f) Množství obsažené v N (*quantità contenuta in N*) - *boccata*

Nejdříve se budu věnovat skupinám, které již dnes nejsou produktivní, a plynule potom přejdu k těm, ve kterých se dnes ještě mohou objevovat nové tvary.

a) **Serata, annata**

Výraz *serata* se v subkorpusu objevuje celkem 1356krát. Když jsem vyhledala výraz *serata* a zároveň v zarovnaném korpusu uvedla překlad ‘večer’, nabídl mi korpus 612 výskytů a jde nepochybně o nejběžnější český protějšek tohoto substantiva.

- *Voglio dire che spero che passi una buona serata – agguingeva.* (ADAMS, Douglas. *Praticamente innocuo* [online]. Trad. it. di Serra, Laura. Milano: Arnoldo Mondadori Editore, 1993. Dostupné z: InterCorp) – „*Chtěl jsem říct, že doufám, že budete mít dobrý večer,“ dodával dřív.* (ADAMS, Douglas. *Převážně neškodná* [online]. Přel. Koubová, Jana. Praha: Argo 1994. Dostupné z: InterCorp)

Z tohoto příkladu vyplývá, že narozdíl od výrazu *sera*, která má význam ‘večer’ obecně, *serata* se používá spíše ve smyslu ‘průběh konkrétního večera’. To ovšem nemění nic na tom, že oba tyto výrazy se překládají shodně.

Dalším frekventovaným českým protějškem byl výraz ‘noc’, který se objevil 231krát. I v tomto případě se jedná o ‘noc’ v jejím průběhu.

- *Jane si immaginava una bellissima serata in compagnia delle sue due amiche e al centro delle attenzioni di Mr. Bingley.* (AUSTEN, Jane. *Orgoglio e Pregiudizio* [online]. Trad. it. di Ierolli, Giuseppe. Milano: Mondadori, 2010. Dostupné z: InterCorp) – *Jane si v duchu kreslila, jak krásný večer stráví ve společnosti obou svých přítelkyň, zahrnována pozornostmi jejich bratra.* (AUSTEN, Jane. *Pýcha a předsudek* [online]. Přel. Kondrysová, Eva. Praha: Academia, 2003. Dostupné z: InterCorp)

Dalším možným překladem je ‘bavit se’.

- *„Le auguro buona serata.“* (Il mistero delli Tempari [film]. Regia Turteltaub, Jon. USA, 2004. Dostupné z: InterCorp) – *Hezky se bavte.* (Lovci pokladů [film]. Režie Turteltaub, Jon. USA, 2004. Dostupné z: InterCorp)

Použití tohoto výrazu je čistě překladatelovou volbou, jelikož je možné nahradit např. spojením ‘mít hezký večer’ a dalšími podobnými, samozřejmě v závislosti na kontextu.

Je možné v korpusu najít i výskyty, kdy bylo jako český protějšek použito slovo ‘večírek’:

- *Tutti volevano St. Raphaël, e invece poi la serata si trascinava all’ Hôtel du Cap.* (TABUCCHI, Antonio. *Il gioco del rovescio* [online]. Milano: Feltrinelli, 1996. Dostupné z: InterCorp) – *Všichni chtěli do Saint Raphaëla, ale nakonec se večírek přemístil do Hôtel du Cap.* (TABUCCHI, Antonio. *Pohled z druhé strany* [online]. Přel. Pelán, Jiří. Praha: Argo, 2006. Dostupné z: InterCorp)

V ojedinělých případech se může také stát, že je *serata* do češtiny přeložena v podobě adjektiva:

- *Alla notizia della grazia ottenuta, i burattini corserotutti sul palcoscenico e, accesi i lumi e i lampadaricome in serata di gala, cominciarono a saltare e ab allare* . (COLLODI, Carlo Lorenzo. Le avventure de Pinocchio [online]. Storia di un burattino. 1906. Dostupné z: InterCorp) – *Když se loutky dozvěděly o udělené milosti, všechny se seběhly na scénu, rozsvítily lampy a lustry jako při večerní slavnosti a začaly poskakovat a tancovat*. (COLLODI, Carlo Lorenzo. Pinokiova dobrodružství [online]. Přel. Holický, Jan; Holická, Marie. Praha: Albatros, 1988. Dostupné z: InterCorp)

V tomto případě kontext silně ovlivňuje překladatelovo rozhodnutí použít adjektivum. Musí klást důraz na dobu, ve které se odehrává děj a na to, aby výsledný překlad zněl přirozeně.

V případě substantiva *annata* se objevil překlad ‘ročník’:

- *[...]divani con grandi coperte ricamate, e scaffali con tanti libri, tutte le annate del Giornale Illustrato dei Viaggi e delle Avventure di Terra e di Mare, [...]*. (ECO, Umberto. Il pendolo di Foucault [online]. Milano, Bompiani, 1989. Dostupné z: InterCorp) – *[...], divany s velikánskými vyšíványými přehozy a police plné knih, jsou tu všechny ročníky Ilustrovaného časopisu z cest a dobrodružství na zemi i na moři, [...]*. (ECCO, Umberto. Foucaultovo kyvadlo [online]. Přel. Frýbort, Zdeněk. Praha: Český klub, 2007. Dostupné z: InterCorp)

Dalším ještě o něco častějším českým protějškem, který překladatelé volili, bylo substantivum ‘rok’. Opět se jednalo ale spíš o ‘rok ve svém průběhu’ než ‘rok’ jako takový.

- *Era l'estate d' un'annata di siccità e calura*. (CALVINO, Italo. I nostri antenati [online]. Milano: Mondadori, 2003. Dostupné z: InterCorp) – *Bylo léto suchého a horkého roku*. (CALVINO, Italo. Naši předkové [online]. Přel. Digrin, Zdeněk; Mikeš, Vladimír. Praha: Odeon, 1970. Dostupné z: InterCorp)

Ve třech případech se objevil i překlad ‘úroda’:

- *L' annata era stata grama e anche le ristoppie , magrebruciate , rendevano d esolate le campagne dove, [...].* (BONAVIRI, Giuseppe. Il sarto della stradalunga [online]. Milano: Mondadori, 1996. Dostupné z: InterCorp) - *Úroda byla toho roku skrovná, pole s řídkým a sežehlým strništěm bylo smutné, [...].* (BONAVIRI, Giuseppe. Krejčí na hlavní ulici [online]. Přel. Frýbort, Zdeněk. Praha: Svoboda, 1989. Dostupné z: InterCorp)

Jako příklady z významové skupiny označující časový úsek N (*periodo di tempo N*) jsou tyto dvě substantiva dostačující. Významy se odvíjejí od základového slova a obvykle se jedná o průběh nějakého časového období. V některých případech se český překlad neliší od českého základového slova, tzn. derivace je provedena prostřednictvím nulového sufixu (večer → večer).

b) **Vallata, staccionata**

Substantivum *vallata* bylo korpusem vyhledáno celkem 153krát. Nejčastějšími překlady byly ekvivalenty 'údolí' a 'dolina'. Narozdíl od výrazu *valle* jde o otevřené údolí, které skýtá např. panoramatický pohled a další aspekty.

- *Quando avevamo lasciato quel gran pianoro gonfio d'umidità e di corvi che giravano in alto, e già eravamo metà discesa della **vallata** della Nicchiara dove [...].* (BONAVIRI, Giuseppe. L'enorme tempo [online]. Milano: Rizzoli Editore, 1976. Dostupné z: InterCorp) - *Když jsme nechali za sebou rozlehlou pláň, nasáklou vlhkem a s havrany kroužícími vysoko nad ní, a už jsme byli v polovině klesání širokým nicchiarským **údolím**, kde [...].* (BONAVIRI, Giuseppe. Nezměrný čas [online]. Přel. Mikeš, Vladimír. Praha: NLN, 1996. Dostupné z: InterCorp)

Ekvivalentem, se kterým bychom se ve spojení s *vallata* ještě mohli setkat, je substantivum 'důl', které se objevilo v překladech Tolkienova Pána prstenů:

- *„È dalle profonde **vallate** di Fangorn, credo, che essivengono, Gimli.“* (TOLKIEN, J. R. R. Il signore degli anelli: Le due torri [online]. Trad. it. di Villafranca, Vicky Alliata di. Milano: Rusconi, 1980. Dostupné z: InterCorp) –

„*Přišly z hlubokých dolů Fangornu, Gimli, aspoň to tuším.*“ (TOLKIEN, J. R. R. Pán prstenů: Dvě věže [online]. Přel. Pošustová, Stanislava. Praha: Mladá fronta, 1993. Dostupné z: InterCorp)

Postatné jméno *staccionata* vyhledal korpus více než 80krát, z toho ve většině případů šlo o české ekvivalenty ‘plot’ a ‘ohrada’.

- *Si ferma alla fine , appoggiandosi alla staccionata.* (BARICCO, Alessandro. Castelli di rabbia [online]. Milano: Rizzoli, 1999. Dostupné z: InterCorp) - *Nakonec se zastaví a opře se o lat'kový plot.* (BARICCO, Alessandro. Hrady hněvu [online]. Přel. Flemrová, Alice. Praha: Eminent, 2003. Dostupné z: InterCorp)

V překladu jednoho z příběhů Rowlingové o Harrym Potterovi byl tento výraz použit i v neobvyklém významu ‘přelízka’.

- *Harry, Ron e Hermione scavalcarono la staccionata elo seguirono.* (ROWLING, Joanne. Harry Potter e il calice di fuoco [online]. Trad. it. di Masini, Beatrice. Firenze: Salani, 2001. Dostupné z: InterCorp) – *Harry, Ron a Hermiona přelezli přelízku a pustili se za ním.* (ROWLING, Joanne. Harry Potter a ohnivý pohár [online]. Přel. Medek, Vladimír. Praha: Albatros, 2001. Dostupné z: InterCorp)

Pro významovou skupinu celek N (*insieme di N*) tedy platí, že český protějšek substantiva se sufíxem *-ata* skýtá komplexnější význam, než slovo, od kterého bylo odvozeno. Jde tedy o stejný princip jako v italštině. V češtině může slovo buď odpovídat základovému slovu a v tom případě nejsou rozdíly explicitně vyjádřeny, nebo má ekvivalent se základovým slovem pouze vnitřní podobnost a v překladu jde o zveličení původního významu.

c) *Aranciata*

Podstatné jméno *aranciata* má v korpusu 14 výskytů. Jde především o překlady jako ‘oranžáda’ nebo ‘pomerančový džus’:

- [...] *trippe imbottite di pangrattato, scatole di brodetto di pesce con biscotti e bottiglioni d' aranciata*. (BELLOW, Saul. *Le avventure di Augie March* [online]. Trad. it. di Mantovani, Vincenzo. Milano: Mondadori, 2015. Dostupné z: InterCorp) – [...] *dršťky s nádivkou, hustá kukuřičná polévka z konzervy a velké lahvice oranžády*. (BELLOW, Saul. *Dobrodružství Augieho Marche* [online]. Přel. Frölich, František. Praha: Volvox Globator, 2009. Dostupné z InterCorp)

V korpusu lze také narazit na české ekvivalenty obecného rázu jako je ‘sodovka’ nebo ‘limonáda’.

- *Poi la passò a Giada Savarino, che la afferrò conavidità e si mise a tracannare, manco fosse stata aranciata*. (GIORDANO, Paolo. *La solitudine dei numeri primi* [online]. Milano: Mondadori, 2008. Dostupné z: InterCorp) – *Pak ji podal Giadě Savarino, která po ní chtivě chňapla a začala lemcat vodku, jako by to byla limonáda*. (GIORDANO, Paolo. *Osamělost prvočísel* [online]. Přel. Flemrová, Alice. Praha: Odeon, 2009. Dostupné z: Intercorp)

V tomto případě nebudu uvádět další případy, protože např. popis českých ekvivalentů pro substantivum jako např. *limonata*, bychom došli k podobným výsledkům. V případě významové skupiny produkt z N (*prodotto a base di N*) jde tedy buď přímo o produkt ze základového slova, nebo může v některých případech označovat nadřazenou skupinu, do které produkt patří. V češtině ovšem neexistuje nějaký jednotný prostředek pro odvození těchto substantiv. Překlad může někdy proběhnout prostřednictvím slov jako jsou ‘džus’ nebo ‘šťáva’, rozhodně to ovšem nelze aplikovat na všechna slova v této skupině.

d) **Buffonata, porcata**

Pro jméno *buffonata* se v subkorpusu nachází několik českých protějšků, ovšem ve většině případů jde o synonymní výrazy se stejným nebo podobným významem. Jde o ekvivalenty ‘šaškárna’, ‘hloupost’ či ‘pitomost’ a další takové výrazy. Uvedu pro ně pouze jeden příklad, protože je na překladateli, aby podle kontextu vybral nejvhodnější překlad.

- „*Suvvia*,“ *diceva Salon*, „*non mi dirà che anche lei è qui per la buffonata alchemica*.“ (ECO, Umberto. *Il pendolo di Foucault* [online]. Milano, Bompiani, 1989. Dostupné z: InterCorp) - „*Ale jděte*,“ *říkal Salon*, „*přece mi nebudete povídat, že jste tu kvůli nějakým alchymistickým šaškárnám*.“ (ECCO, Umberto. *Foucaultovo kyvadlo* [online]. Přel. Frýbort, Zdeněk. Praha: Český klub, 2007. Dostupné z: InterCorp)

Pro toto slovo můžeme najít ještě překlad s částečně odlišným významem a to je český ekvivalent ‘fraška’ nebo ‘výsměch’.

- „*Va'la, che è una buffonata!*“ (BELLOW, Saul. *Le avventure di Augie March* [online]. Trad. it. di Mantovani, Vincenzo. Milano:Mondadori, 2015. Dostupné z: InterCorp) – „*Prosím tě, vždyť je to fraška!*“ (BELLOW, Saul. *Dobrodružství Augieho Marche* [online]. Přel. Frölich, František. Praha: Volvox Globator, 2009. Dostupné z InterCorp)

Pro substantivum *porcata* se v korpusu nacházelo 22 výskytů. Významově šlo o téměř synonymní výrazy a v tomto případě opět hodně záleží na překladatelově interpretaci. Jako ekvivalenty uvedu ‘blbost’, ‘hloupost’, ‘svinstvo’ nebo ‘sprost’árna’, je však možné narazit i na vulgární výrazy, pro tuto práci ovšem není nezbytné tyto tvary uvádět.

- „*Se sei felice e soddisfatto dentro di te, che te ne frega del Gran Fratello e del Piano Triennale, e dei Due Minuti di Odio, e di tutto il resto di quelle loro porcate?*“ (ORWELL, George. 1984 [online]. Trad. it. di Baldini, Gabrielle. Milano: Mondadori, 2013. Dostupné z: InterCorp) – „*Když jsi sám vnitřně šťastný, proč by ses měl vzrušovat nad Velkým bratrem, nad Tříletkou a Dvouminutovkou nenávisli a nad celým tím jejich mizerným svinstvem?*“ (ORWELL, George. 1984 [online]. Přel. Šimečková, Eva. Praha: Naše vojsko, 1991. Dostupné z: InterCorp)

Stejně jako u italských substantiv ze skupiny s významem typický děj vykonávaný N (*azione tipica da N*), i české protějšky jsou odvozovány od českých základových slov. V této skupině se od sebe jednotlivé významově příliš neliší.

e) **gomitata, manata, coltellata**

Výraz *gomitata* se v subkorpusu vyskytuje dohromady 46krát. V naprosté většině významů jde o ekvivalent ‘rána loktem’:

- - „*E che gomiti! ... anche più duri dei piedi!*“ disse un altro che, per i suoi scherzi sguaiati, **s'era beccata una gomitata nello stomaco.** (COLLODI, Carlo Lorenzo. *Le avventure de Pinocchio. Storia di un burattino* [online]. 1906. Dostupné z: InterCorp) - "*A jaké má lokty! Jsou ještě tvrdší než ty jeho nohy!*" řekl další, který za své neomalené žertíky **dostal loktem do břicha.**“ (COLLODI, Carlo Lorenzo. *Pinokiova dobrodružství* [online]. Přel. Holický, Jan; Holická, Marie. Praha: Albatros, 1988. Dostupné z: InterCorp)

Pokud je tento výraz připojen ke kategoriálnímu slovesu *dare*, je možné zvolit i překlad prostřednictvím sloves jako třeba ‘šťouchnout’ nebo ‘žďuchnout’:

- „*Guardatelo come lavora, anche all' ora di colazione,*“ disse Parsons, **dando una gomitata a Winston.** (ORWELL, George. 1984 [online]. Trad. it. di Baldini, Gabrielle. Milano: Mondadori, 2013. Dostupné z: InterCorp) - "*Podívej se na něj, ten pracuje i při obědě,*" řekl Parsons a **šťouchl do Winstona.**" (ORWELL, George. 1984 [online]. Přel. Šimečková, Eva. Praha: Naše vojsko, 1991. Dostupné z: InterCorp)

Dalším takovým výrazem, kde se vyskytuje část těla jako základové slovo, je *manata*. Nejčastěji se tento výraz vyskytoval v bezprostřední blízkosti kategoriálního slovesa *dare* ve významu buď ‘poplácat někoho’ (např. uznale po rameni), nebo šlo přímo o ‘uštědření pohlavku’.

- *E mi diede una manata piuttosto energica sul capo, forse come prova di paterno e virile affetto, forse come indulgente penitenza.* (ECO, Umberto. Il

nome della rosa [online]. Milano, RCS Libri S.p.A., 1998. Dostupné z: InterCorp) - *A uštědřil mi docela slušný pohlavek, bud' na důkaz, že vůči mně chová city otcovské a mužné, nebo jako trest a odpuštění zároveň.* (ECO, Umberto. Jméno růže [online]. Přel. Frýbort, Zdeněk. Praha: Odeon, 1988. Dostupné z: InterCorp)

I mimo perifrázi tento výraz ve spojení s jinými slovesy sémanticky směřuje k synonymnímu vyjádření a objevují se překlady jako 'praštit dlaní'.

- *Fabio batté una manata sul materasso che la fecetrasalire.* (GIORDANO, Paolo. La solitudine dei numeri primi [online]. Milano: Mondadori, 2008. Dostupné z: InterCorp) – *Fabio praštil dlaní do matrace, až se Alice zachvěla.* (GIORDANO, Paolo. Osamělost prvočísel [online]. Přel. Flemrová, Alice. Praha: Odeon, 2009. Dostupné z: Intercorp)

Tento výraz také patří do dvou významových skupin najednou, jedním z jeho překladů je totiž i 'hrst (něčeho)'.

- *Ruggero raccolse una manata di pietre e cominciò a gettarle.* (GOLDING, William. Il Signore delle Mosche [online]. Trad. it. di Donini, Filippo. Milano: Mondadori, 1980. Dostupné z: InterCorp) – *Roger si nasbíral hrst kamení a začal je házet.* (GOLDING, William. Pán much [online]. Přel. Kovályová, Heda. Praha: Odeon, 1993. Dostupné z: InterCorp)

Pro křížení významů není nutné, aby výchozí výraz označoval část těla. Podobným způsobem lze překládat např. i slovo *palata*, kdy jde o 'množství nabrané lopatou' i 'ránu lopatou'. Distribuce záleží opět na kontextu.

Substantivum *coltellata* má v subkorpusu několik synonymních významů. Lze ho přeložit jako 'poranit nožem' či 'bodnout nožem':

- *[...]un ufficiale cerca difermarlo , gli saltano addosso e lo feriscono a coltellate, [...].* (BARICCO, Alessandro. Oceano mare [online]. Milano: Rizzoli, 1997. Dostupné z: InterCorp) - *[...] jeden z důstojníků se ho pokusí*

zastavit, vtrhnou se na něho a poraní ho nožem [...]. (BARICCO, Alessandro. Oceán moře [online]. Přel. Flemrová Alice. Praha: Eminent, 2001. Dostupné z: InterCorp)

Jako český ekvivalent lze ve spojení s *uccidere* použít samotné sloveso ‘ubodat’:

- *Ma quest' anno, dopo che il quindicenne di originibritanniche Andrew Milroy è stato ucciso a coltellate fuori da un locale notturno, le autorità hanno cominciato a fare sul serio.* (FOTHERINGHAM, Alasdair. Il bicchiere è quasi vuoto [online]. Europress, 2011. Dostupné z: InterCorp) - *Poté, co byl letos před nočním klubem ubodán patnáctiletý Brit Andrew Milroy, to však úřady údajně myslí vážně.* (FOTHERINGHAM, Alasdair. Blíží se konec britských pitek? [online]. Europress, 2011. Dostupné z: InterCorp)

Pro významovou skupinu pohyb/rána od N (*colpo di N*) je možné použít různé verze překladů, ať už jde o spojení dvou substantiv, slovesa a substantiva nebo použití samotného slovesa. Zajímavý je překlad výrazů, u kterých se kříží významové skupiny a jeden výraz můžeme přeložit jako ‘rána (něčím)’ nebo ‘množství obsažené (v něčem)’, přestože v italštině vyhovuje v některých případech oběma skupinám pouze jeden výraz.

f) **Boccata**

V této významové skupině si vystačíme už jen s jedním příkladem a tím je substantivum *boccata*. Vyskytuje se v korpusu více než 100krát. Jedním z častých výskytů je spojení *boccata d'aria*. Tuto konstrukci jde přeložit jako podstatné jméno ‘nádech’ nebo sloveso ‘nadechnout se’.

- *[...] lottò perritrovare il respiro, ma ogni nuova boccata d'ariapeggiava le cose.* (ADAMS, Douglas. Praticamente innocuo [online]. Trad. it. di Serra, Laura. Milano: Arnoldo Mondadori Editore, 1993. Dostupné z: InterCorp) - *Nemohl popadnout dech, a když se mu to podařilo, každý nový nádech jeho stav ještě zhoršil.* (ADAMS, Douglas. Převážně neškodná [online]. Přel. Koubová, Jana. Praha: Argo 1994. Dostupné z: InterCorp)

V dalších případech se vyskytuje ve spojení s jinými slovy, ovšem pokaždé jde o ‘natažení něčeho do plíc’, např. kouře z cigarety.

Existuje ještě jeden běžně se vyskytující význam a tím je ‘sousto’ nebo ‘doušek’.

- *Allora prese una **boccata** di paglia tritata; [...].* (COLLODI, Carlo Lorenzo. *Le avventure de Pinocchio. Storia di un burattino* [online]. 1906. Dostupné z: InterCorp) - *A tak si vzal **sousto** řezané slámy, [...].* (COLLODI, Carlo Lorenzo. *Pinokiova dobrodružství* [online]. Přel. Holický, Jan; Holická, Marie. Praha: Albatros, 1988. Dostupné z: InterCorp)

Můžeme konstatovat, že významová skupina množství obsažené v N (*quantità contenuta in N*) je překládána výhradně spojením podstatných jmen a při překladu hodně záleží na okolním kontextu. Všechna tato slova se však nechovají stejně a tudíž například ‚množství tekutiny obsažené v ústech‘ můžeme přeložit pouze jedním výrazem ‚lok‘, ale ‚množství tekutiny obsažené ve lžici‘ by bylo nutné přeložit dvouslovnou konstrukcí ‚lžíce vody‘.

Tímto můžeme uzavřít kapitolu o českých ekvivalentech pro denominální substantiva. Za každou významovou skupinou jsem poskytla zevrubný popis možností překladu. V závěru práce se tedy pokusím o nějakou ucelenější typologii těchto překladů.

6. Závěr: pokus o typologii překladů v závislosti na povaze substantiva

Cílem této bakalářské práce je pokusit se o sestavení typologie českých protějšků pro italská substantiva se sufixem *-ata*. Výzkum je založen na datech dostupných v paralelním korpusu InterCorp. Abychom mohli v závěru vyhodnotit získané výsledky, seznámili jsme se nejprve s obecným kontextem italské derivace a jak do ní sufix *-ata* zapadá. Přiblížili jsme si podrobnější charakteristiku deverbálních a denominálních substantiv.

Důležitým krokem byla tvorba vlastního subkorpusu, kdy bylo potřeba snížit množství pozic takovým způsobem, abychom pokryli pole výzkumu a zároveň zachovali relevanci textů. Nejlepší volbou tedy bylo použití jak jádra, tak i části kolekcí a do zdrojových jazyků zahrnout italštinu a angličtinu. Dále už jsme se již mohli věnovat samotnému výzkumu českých protějšků.

Jak je z celého výzkumu jasné, pro italský sufix *-ata* nelze jednoznačně přiřadit nějaký syntaktický prostředek, který by tato jména tvořil v českém jazyce. Pokud se zaměříme nejdříve na deverbální substantiva, která tvoří dějová jména, jen u prvního probíraného výrazu *chiamata*, se objevují výrazy ‘hovor’, ‘telefonát’, ‘telefon’ a ‘volání’. Pokud je přizpůsoben kontext, je možné použít i sloveso jako překlad tohoto substantiva, tedy ‘volat’ nebo ‘zavolat’. Z toho vyplývá, že čeština nedisponuje žádným sufixem, kterým bychom mohli univerzálně tvořit české protějšky od těchto deverbálních substantiv, dokonce není ani nutné přeložit dějové jméno českým ekvivalentním dějovým jménem, ale obvykle pro každé slovo existuje bohatý výběr protějšků. U překladů, kde se překladatel rozhodne použít sloveso, jsou často využívány některé předpony jako *za-* (*zavolat si*, *zaplavat*) nebo *vy-* (*vyjít si*), jejich použití ale není pravidlem a frekventovanější jsou překlady, kde se objevují substantiva.

V překladu perifráze *fare una V-ata* lze najít určité pravidelnosti. I přesto, že český jazyk obvykle nabízí hned několik synonymních českých protějšků, většinu z nich tvoří telická slovesa, tedy slovesa, která směřují k nějakému cíli, což je způsobeno tím, že sufix *-ata* je prostředkem pro packaging a vzniklé deriváty odkazují na samotné instance dějů. Další možností je přeložit tuto perifrázi pomocí spojení slovesa a

substantiva, které označuje tuto instanci. *Fare una telefonata* lze tedy přeložit jako ‘zatelefonovat si’ i ‘vyřídit hovor’. Pokud je ovšem v původním italském kontextu nějakým způsobem vyjádřen průběh (*Faccio una telefonata./Sto facendo una telefonata.*), v překladu se objeví sloveso atelické jako ‘volat’.

České protějšky pro perifrázi *dare una V-ATA* také při překladu vykazují pravidelné rysy. Nejčastější možností překladu je opět použití ekvivalentního telického slovesa. Tyto perifráze však ve spojení s dalšími vyjádřeními nabývají metaforických významů, např.: *dare una rinfrescata alla memoria*, což lze přeložit jako ‘osvěžit paměť’.

Pokud jde o denominální substantiva, můžu říct, že české překlady odkazující na časový úsek někdy korespondují s domnělým českým základovým slovesem např. *sera* x *serata* a ‘večer’ x ‘večer’. Pokud se překladatel nerozhodne použít jiný synonymní výraz, může rozdíl mezi těmito slovy zůstat nevyjádřený. Podobným způsobem se chovají i substantiva ze skupiny označující celek N, např. *vallata*.

Ve skupině, kde jsou shromážděna substantiva s významem produkt z N, kde se objevují slova jako *aranciata*. V českém jazyce neexistuje jednotný prostředek pro překlad substantiv v tomto významu, protože i přesto, že je možné odvodit z původního italského protějšku adjektivum, není pevně dané, který český ekvivalent se hodí k tomu určitému druhu např. ovoce koresponduje se slovy ‘džus’ či ‘šťáva’. *Aranciata* může být přeloženo jako ‘pomerančový džus’ a stejně tak lze použít slova ‘oranžáda’ nebo dokonce zobecnění ‘limonáda’.

Pro slova, ze skupiny označující typické chování N jako *buffonata* je možné použít stejný postup překladu jako v češtině. Pokud od substantiva ‘vůl’ můžeme odvodit slovo ‘volovina’, je možné stejným způsobem postupovat i u italských substantiv. Pokud tedy *buffonata* pochází od *buffone*, českými ekvivalenty budou ‘šašek’ a ‘šaškárna’. Ani pro tento proces však čeština nedisponuje jedním odpovídajícím sufixem.

Slova vyjadřující úder od N jako *gomitata*, tedy tupý předmět, která je možné přeložit jako ‘rána loktem’. Nachází se tam ovšem i slova jako *coltellata*, tedy ostrý předmět, jejíž přesnějším překladem je ‘bodnutí nožem’. Tato skupina disponuje i slovy, která mohou náležet do dvou významových skupin a mohou tak označovat i množství označené v N. Takovým slovem je třeba *cucchiaiata*, jejímž českým protějškem může být jak ‘rána lžící’, tak ‘lžice (něčeho)’. V těchto případech je třeba hledat pomoc v kontextu, podle kterého obvykle poznáme, který z výrazů je pro překlad vyžadován.

Pro český překlad je nutné použít dvou různých překladů a nelze najít jednotný prostředek, který by pokryl i pro češtinu oba tyto výrazy.

Při hledání českých protějšků těchto jmen je tedy obvykle nezbytně nutné využít celého kontextu, brát ohled na časové období, kdy bylo dílo napsáno a také období, kdy se odehrává děj díla. Neméně důležitou součástí při překladu těchto substantiv je i překladatelův cit a schopnost vybrat pomocí okolních i vnitřních explicitně i implicitně vyjádřených vlastností vhodný český protějšek. Všechny skupiny vyžadují použití velmi specifických překladů a není možné najít v českém jazyce jednotný prostředek (např. sufix), kterým bychom mohli tyto výrazy univerzálně převádět do českého jazyka.

Resumé

Resumé

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo pokusit se navrhnout typologii italských jmen se sufixem *-ata* a jejich české překlady s ohledem na rozdělení na deverbální a denominální substantiva. Analýza byla vypracovávána na základě dat dostupných v paralelním korpusu InterCorp.

V teoretické části této práce jsou shrnuty obecné informace o kontextu italské derivace a jakým způsobem se na ní podílí sufix *-ata*.

V praktické části se nachází informace o celém konceptu paralelního korpusu InterCorp a uvedením této praktické pasáže je sestavení subkorpusu. Následuje korpusová analýza vybraných tvarů deverbálních substantiv, kde překlady ve většině případů shodně označují, stejně jako v italštině, jednu instanci děje. Nejčastějším způsobem překladu perifrází je použití ekvivalentního telického slovesa. U použití kategoriálního *fare* je další možností použití jmenného přísudku, zatímco kategoriální *dare* ve spojení se substantivem s koncovkou *-ata* se objevuje v metaforických pojmenováních.

U denominálních substantiv je možné slova jako *serata* nebo *vallata* přeložit přidáním nulového sufixu, změna významu je vyjádřena implicitně. Pro výraz *aranciata* existuje v češtině několik ekvivalentů a jejich použití závisí na kontextu. U výrazů jako *buffone* → *buffonata*, využívá čeština stejný postup, ovšem nedosponuje jednotným sufixem pro tvorbu těchto tvarů. U posledních dvou skupin, jejichž výzamy se v některých výrazech protínají, je potřeba orientovat se opět podle kontextu z důvodu existence více ekvivalentů.

Výsledky této práce by teoreticky bylo možné aplikovat obecně na substantiva se sufixem *-ata*, vzhledem k tomu, že se při analýze v korpusu pracovalo jak s výrazy převzatými z literárních textů, tak i s korpusovými texty z kolekcí jako jsou např. titulky.

Riassunto

L'obiettivo principale di questa tesi consiste nel tentativo di creare una tipologia dei nomi italiani con il suffisso *-ata* e dei loro equivalenti cechi rispetto alla loro suddivisione ai nomi deverbali e denominali. L'analisi si è basata sui dati accessibili dal corpus parallelo InterCorp.

Nella parte teoretica ci si trovano le caratteristiche fondamentali sul contesto della derivazione italiana e sul modo di partecipazione del suffisso *-ata*.

Nella parte empirica ci sono le informazioni sul concetto del corpus parallelo InterCorp e l'introduzione della questa sezione pratica si consiste di composizione del subcorpus. Segue l'analisi per mezzo di corpo dei scelti sostantivi deverbali, i cui traduzioni di solito denotano singole istanzioni dello processo. La versione di traduzione della costruzione perifrastica più frequente è l'uso dei verbi telici equivalenti. Con il verbo categoriale *fare* c'è un'altra possibilità – l'uso dello predicato nominale, mentre il verbo categoriale *dare* con il derivato deverbale con il suffisso *-ata* si trova nelle espressioni metaforiche.

I sostantivi denominali come *serata* o *vallata* possono essere tradotti in cecho senza il modificazione del sostantivo di base cecho e il cambiamento del significato è solo implicita. Per *aranciata* esistono alcuni equivalenti cechi a il loro uso dipente al contesto. Il termini di tipo *buffone* → *buffonata* la lingua cecca usa lo stesso processo ma non dispone del suffisso dello carattere simile per unire la formazione di questi derivati. In caso degli ultimi due gruppi, il cui significato si incrociano, ci dobbiamo orientare per mezzo di contesto a causa della esistenza dei equivalenti multipli.

I risultati di questa tesi possono teoricamente essere applicati a tutti i sostantivi che finiscono in *-ata*, considerato che durante l'analisi erano processati i dati di testi letterari e altri fonti come i titoli.

Bibliografie

- ARONOFF, M. *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge (MA): MIT Press, 1976.
- DIXON, R. M. W. *A New Approach to English Grammar, on Semantic Principles*. Oxford: Clarendon, 1991.
- GAETA, L. *Quando i verbi compaiono come nomi*. Milano: Franco Angeli, 2002.
- GATTI, T – TOGNI, L. A proposito dell'interpretazione dei derivati in –ata e in s-, Arbeitspapier Nr. 30. Fachgruppe Sprachwissenschaft, Università di Konstanz, 1991.
- GROSSMANN, M. – RAINER, F. (a cura di). *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Niemeyer, 2004.
- GROSSMANN, M. – THORNTON, A. M. (a cura di). *La formazione delle parole*. Atti del XXVII Congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana. L'Aquila, 25-27 settembre 2003. Roma: Bulzoni, 2005, s. 7-29.
- HAMPLOVÁ, S. *Mluvnice italštiny: Grammatica italiana*. Praha: Leda, 2004.
- HEUSINGER, K. von. *Morphology and the Interface between Conceptual Structure and Lexical Semantics. The case of Italian Nominalization of –ata*. *Lingue e Linguaggio*, 2, 2005, s. 229-242.
- IACOBINI, C. – THORNTON, A. M. (a cura di). *Linee di tendenza dell'italiano contemporaneo. Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano del ventesimo secolo*. Atti del XXV Congresso della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni, 1992, s. 25-55.
- IPPOLITO, M. M. On the Past Participle Morphology in Italian. In: Karlos Arregi, Benjamin Bruening, Cornelia Krause & Vivian Lin (eds.), *Papers on Morphology and Syntax*, 1999. Cycle One, MIT Working Papers in Linguistics 33: 111-137
- LIEBER, R. *Morphology and Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004
- PUSTEJOVSKY, J. *The Generative Lexicon*. Cambridge (MA): MIT Press, 1995.
- SALVI, G. *La frase semplice*. In: Lorenzo Renzi, 1998.
- SCALISE, S. – BISETTO, A. *La struttura delle parole*. Bologna: Il Mulino, 2008.
- SCALISE, S. *Morfologia lessicale*. Padova:CLESP, 1983.
- SCALISE, S. *Morfologia*. Bologna: il Mulino, 1994.

SIMONE, R: *Stabilità e instabilità nei caratteri originali dell'italiano*. In: Alberto A. Sobrero (ed), *Introduzione all'italiano contemporaneo. Le strutture*. Bari: Laterza, 1993, s. 41-100.

ŠTICHAUER, P. *Tvoření slov v současné italštině*. Praha: Karolinum, 2007.

THORNTON, A. M. *Sui nomina actionis italiano*. Tesi di dottorato, Università di Pisa, 1987-88.

TORICELLI, P. *Il valore del suffisso –ATA nella derivazione nominale italiana*. 1975. *L'italia Dialettale* 38: 190-204.

WIERZBICZKA, A. *The Semantics of Grammar*. Amsterdam- Philadelphia: John Benjamins, 1998.

Internetové zdroje

Korpus InterCorp [online]. Dostupné z: <http://ucnk.ff.cuni.cz/intercorp/?req=doc:uvod>

Korpus InterCorp [online]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2010>

Korpus InterCorp [online]. Dostupné z: <https://kontext.korpus.cz>